

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Iridija MOCKIENĖ

**NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS
VYSTYMO GALIMYBĖS: TAURAGĖS RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Iridija MOCKIENĖ

**NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS
VYSTYMO GALIMYBĖS: TAURAGĖS RAJONO ATVEJIS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, viešasis administravimas (03S1)**

Magistro darbo autorius Iridija Mockienė
(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas prof. dr. Diana Šaparnienė
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas dr. Aistė Lazauskienė
(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Iridija Mockienė

NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS VYSTYMO GALIMYBĖS: TAURAGĖS RAJONO ATVEJIS

Darbo įžangoje pateikiami sąvokų, kurios bus dažnai naudojamos dėstyje, paaiškinimai, o įvadas supažindina su tyrimo objekto tikslais, uždaviniais, tyrimo metodais, strategija, jame pateikiama magistrinio darbo struktūra ir apimtis. Darbo pirmoji dalis skirta teoriniam nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos pagrindimui, šioje dalyje gilinamasi į kultūrinių bei šiuolaikinių socialinių bei ekonominių verčių sandarą, apsaugos politiką, valstybės misiją, o taip pat nekilnojamojo archeologinių vertybių apsaugą Europoje ir pasaulyje, pateikiami šią veiklą reglamentuojantys Lietuvos teisės dokumentai.

Antroje dalyje kalbama apie magistro darbo metodiką, organizavimą, gvildenamos pasirinktų kokybinių tyrimų galimybės, detalizuojama, kodėl pasirinktas struktūruoto interviu metodas, kaip panaudotas dokumentų analizės metodas, pateikiami apklausos respondentai.

Trečioje dalyje pristatomi tyrimo rezultatai, tyrimo pagrindu imant Tauragės rajono nekilnojamojo archeologijos paveldo išteklių analizę, analizuojami respondentų pateikti apsaugos galimybių vertinimai, o taip pat išsamiai analizuojamas šios srities teisinės bazės pritaikymas Tauragės rajone, nurodomos priežastys, trukdančios tinkamai organizuoti šių objektų apsaugos veiklą.

Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai.

SUMMARY

Iridija Mockienė

REAL PROTECTION OF ARCHAEOLOGICAL HERITAGE DEVELOPMENT OPPORTUNITIES: THE CASE OF TAURAGE

Introduction to the concepts of work, which is often used for enacting terms, explanations, and presents an introduction to the research facility goals, objectives, research methods, strategy, it provides a working framework and master volume. The first part is devoted to the work of real theoretical justification of archaeological heritage protection, this section focuses on contemporary cultural and socio-economic values of the structure, security policy, state the mission, as well as

archaeological immovable property protection in Europe and the world, are regulating the activities of the Lithuanian legal documents.

The second part deals with the work of the master method, the organization addressed in qualitative studies of selected options, explains why the choice of a structured interview method, as used in document analysis method, the survey respondents.

The third part of the material taught in a specific, touching Taurage real archaeological heritage resources and value analysis of opportunities for respondents to provide security assessments, as well as a detailed analysis of the legislative framework application Tukums district, the reasons that prevent the proper conduct of CIP activities.

Masters work completed by the study's findings, recommendations, references and annexes.

TURINYS

IVADAS	8
1. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS POLITIKA IR ĮGYVENDINIMAS	11
1.1. Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos politika.....	11
1.2. Nekilnojamasis archeologinis paveldas ir jo reikšmė.....	14
1.3. Teisinė bazė, reglamentuojanti archeologinio paveldo apsaugą	21
1.4. Nekilnojamojo archeologinio paveldo šakos Lietuvoje strateginis valdymas	23
2. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS VYSTYMO GALIMYBIŲ TYRIMO METODOLOGINIS PAGRINDAS	31
2.1. Tyrimo metodologija ir metodai	31
2.2. Tyrimo imties charakteristikos	34
3. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS VYSTYMO GALIMYBIŲ TAURAGĖS RAJONE TYRIMO REZULTAI	37
3.1. Nekilnojamojo archeologijos paveldo Tauragės rajone ištekliai ir reikšmė	37
3.2. Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės Tauragės rajone pagrįstos administruojančių institucijų bei teisinės bazės sąveikomis	41
3.3. Nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos vystymo galimybės: ekspertų interviu analizė.....	44
IŠVADOS	47
REKOMENDACIJOS	49
LITERATŪRA	50
PRIEDAI	54

LENTELIŲ TURINYS

1 lentelė Pagrindinės sąvokos	7
2 lentelė Pagrindinės nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą reglamentuojančios chartijos ir konvencijos	12
3 lentelė Kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principai	19
4 lentelė Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą	24
5 lentelė Nekilnojamojo archeologinio paveldo administravimo schema	27
6 lentelė Europos paveldo dienos	29
7 lentelė Demografinės ekspertų charakteristikos	35
8 lentelė Apklausoje dalyvavusių ekspertų charakteristikos	35
8 lentelė Kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principų pritaikymas	39
10 lentelė Nekilnojamojo archeologinio paveldo įvertinimas. Ekspertų nuomonė	45

PAVEIKSLŲ TURINYS

1 pav. Kultūrinių vėrcių grupės	17
2 pav. Kultūros paveldo objektų valstybinį administravimą atliekančios institucijos	25
3 pav. Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektai	37

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Sąvoka	Apibrėžimas	Šaltinis
Archeologijos paveldas	apibrėžiamas kaip praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai.	Jurevičienė, J., (2010) Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga. Vilnius. (VGTU)
Archeologinis kultūros paveldas	– praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai	LIETUVOS RESPUBLIKOS NEKILNOJAMOJO KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS ĮSTATYMAS. 1994 m. gruodžio 22 d. Nr. I-733 Vilnius (Žin., 1995, Nr. 3-37. <i>Nauja įstatymo redakcija (keistas įstatymo pavadinimas) nuo 2005 m. balandžio 19 d.:</i> Nr. <u>IX-2452</u> , 2004-09-28, Žin., 2004, Nr. 153-5571 (2004-10-19)
Archeologijos paveldo apsauga	šio paveldo apskaita, pradinė apsauga, skelbimas saugomu, saugojimo teisinis reglamentavimas, archeologijos paveldui išsaugoti atliekami tvarkybos darbai, jo pažinimo sklaida ir integravimas į visuomenės gyvenimą.	Jurevičienė, J., (2010) Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga. Vilnius. (VGTU)
Archeologiniai kultūros paveldo objektai (nekilnojamosios kultūros vertybės)	- piliakalniai, kiti senovės gynybiniai įtvirtinimai ar jų liekanos, senovės gyvenimo, gavybos, gamybos ir laidojimo vietos, žemgrindos, kūrgrindos ir kitos senovės kelių liekanos, hidrotechniniai įrenginiai, kiti archeologiniai objektai ar vietos;	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)
Galimybė	yra tai, kas suteikia progą pranokti tikslus.	Davidas B. Gleicheris. Cit. James A. F. Stoner, R. Edward Freeman, Daniel R. Gilbert, Jr (2005) Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika
Kraštovaizdis	– žemės paviršiaus gamtinių (paviršinių uolienu, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenu, dirvožemio, gyvųjų organizmų) ir (ar) antropogeninių komponentų (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudmenų bei informacinio lauko), susijusių	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)

	medžiaginiai, energetiniai ir informaciniai ryšiai, teritorinis junginys.	
Kultūrinis kraštovaizdis	– žmogaus veiklos sukurtas ir jo sambūvį su aplinka atspindintis kraštovaizdis.	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)
Kultūros paveldas	- grupė iš praeities paveldėtų išteklių, kuriuos, nesvarbu, kas yra jų savininkas, žmonės suvokia kaip jų nuolat besivystančių vertybių, įsitikinimų, žinių ir tradicijų atspindį ir išraišką. Jis apima visus aplinkos aspektus, kylančius iš žmogaus ir vietovių santykio laikui bėgant	KULTŪROS PAVELDO VERTĖS VISUOMENEI PAGRINDŲ KONVENCIJA. 2005 m. spalio 27 d. EUROPOS TARYBA. Europos Tarybos sutarčių serija - Nr. 199
Kultūros paveldas	– karta iš kartos paveldimos, perimamos, sukurtos ir perduodamos kultūros vertybės, svarbios etniniu, istoriniu, estetiniu ar moksliniu požiūriu.	LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 16, 19, 21, 22, 23, 27, 29 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. 2010 m. (Žin. 1995, Nr. 3-37; 2004. Nr. 153-5571; 2007, Nr. 80-3218; Nr. 81-3325; 2008, Nr. 59-2203
Kultūros paveldas – tai	- tai <i>paminklai</i> : architektūros kūriniai, monumentaliosios skulptūros ir tapybos kūriniai, archeologinio tipo elementai ir struktūros, įrašai, urviniai būstai ir ypatybių deriniai, turintys išskirtinę visuotinę vertę istorijos, meno ir mokslo požiūriu; - tai <i>vietovės</i> : žmogaus arba bendri gamtos ir žmogaus kūriniai bei plotai, įskaitant archeologines vietas, turintys išskirtinę visuotinę vertę istoriniu, estetiniu, etnologiniu ar antropologiniu požiūriu.	PASAULINIO KULTŪROS IR GAMTOS PAVELDO GLOBOS KONVENCIJA. Jungtinių Tautų Švietimo, Mokslo ir Kultūros Organizacijos (UNESCO) Generalinė konferencija septynioliktojoje sesijoje, vykusioje Paryžiuje nuo 1972 metų spalio 17 iki lapkričio 21 dienos
Kultūros paveldo objektai	– pavieniai ar į kompleksą įeinantys objektai, registruoti kaip nekilnojamosios kultūros vertybės, t. y. žemės sklypuose, sklypų dalyse, vandens, miško plotuose ar jų dalyse esantys statiniai ar kiti nekilnojamieji daiktai, kurie turi vertingųjų savybių ir kartu su jais priskirta teritorija yra atskiri daiktinės teisės objektai ar gali jais būti.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Kultūros paveldo objekto teritorija	– kultūros paveldo objekto užimamas ir jam naudoti reikalingas žemės sklypas ar kitas plotas, kuriam nustatomi paveldosaugos reikalavimai.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/T

		eises aktai/nekilnojamuju vert.htm
Kultūros paveldo vietovė	- teritorija, kuri pasižymi istoriškai susiformavusiais ypatumais, visumos darna ir (ar) derme su gamtine aplinka ir kurioje yra kultūros paveldo objektų.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://lt.lt.allconstructions.com/portal/istatymai/article/3609
Nekilnojamasis kultūros paveldas	– kultūros paveldo dalis, kurią sudaro praeities kartų pastatytos, įrengtos, sukurtos ar istorinių įvykių sureikšmintos išlikusios ar neišlikusios medžiaginės kultūros vertybės, tiesiogiai susijusios su užimama ir joms naudoti reikalinga teritorija.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Nekilnojamoji kultūros vertybė	– kultūros paveldo objekto ar vietovės reikšmingumą lemiančių vertingųjų savybių, visuomenei svarbių kaip jos kultūrinis turtas, visuma, neatsižvelgiant į tai, kam nuosavybės teise objektas ar vietovė priklauso.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Paveldo objektai	– atskiri arba tankias grupes sudarantys gamtos ir kultūros paveldo objektai – kraštovaizdžio elementai, kuriems dėl jų vertės teisės aktais nustatytas specialus apsaugos ir naudojimo režimas.	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)
Paveldo objektų apsaugos reglamentai	– dokumentai, nustatantys šių objektų tvarkymo ir naudojimo sąlygas.	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)
Pritaikymas	– kultūros paveldo objekto ar jo sudedamųjų dalių pertvarkymas naudoti, suderinant valdytojo ir visuomenės poreikius, minimaliai keičiant vertingąsias savybes ir sudarant galimybes atkurti būklę, buvusią iki šių pakeitimų, atliekant tyrimais pagrįstus tvarkomuosius paveldosaugos, statybos ir kraštotvarkos darbus.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Problema	- tai situacija, kai reali padėtis skiriasi nuo pageidaujamos.	James A. F. Stoner, R. Edward Freeman, Daniel R. Gilbert, Jr (2005) Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika
Problema	- tai kažkas keliančio grėsmę organizacijos gebėjimui pasiekti tikslą.	Davidas B. Gleicheris. Cit. James A. F. Stoner, R. Edward Freeman, Daniel R. Gilbert, Jr (2005) Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika
Saugoma vietovė	– kultūros paveldo vietovė, kuriai apsaugoti	LR Nekilnojamųjų kultūros

	Saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka įsteigiamas kultūrinis rezervatas ar kultūrinis draustinis, istorinis nacionalinis ar istorinis regioninis parkas.	vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Stebėseną (monitoringas)	– kultūros paveldo objektų, vietovių periodinis būklės ir jos kitimo stebėjimas, fiksavimas, vertingąsias savybes naikinančių ar žalojančių poveikių vertinimas, apibendrinimas ir prognozavimas.	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Valdytojas	– kultūros paveldo objekto ir kitų nekilnojamųjų daiktų, esančių pavienio ar kompleksinio objekto teritorijoje arba vietovėje, savininkas ar kitoks valdymo teisių turėtojas	LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymas. http://www.lituanistika.lt/Teises_aktai/nekilnojamuju_vert.htm
Valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai	– didelio ploto saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais sudėtingose, ypač vertingose teritorijose, kurių apsauga ir tvarkymas siejamas su teritorijos funkcinių bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymu.	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (Valstybės Žinios, 1993, Nr. 63-1188; Valstybės Žinios, 2001, Nr. 108-3902)
Vietos ir vietovės	– žmogaus arba bendri žmogaus ir gamtos kūriniai bei plotai, kurie, būdami pakankamai išskirtiniai ir vientisi, gali būti apibrėžti topografiškai.	
Vystymas (vystyti)	Knygiška ir nauja veiksmazodžio <i>vystyti</i> reikšmė „daryti tobulesnį, sudėtingesnį, plėtoti, rutulioti“	Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (Vilnius, 2003).

DARBE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI

KM – Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija

KPD – Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos

ICOMOS – Tarptautinė nevyriausybinė organizacija, sudaryta iš specialistų ir skirta paminklų ir istorinių vietų pasaulyje išsaugojimui. (Lietuvos nacionalinis komitetas)

ICCROM – Tarptautinis kultūros paveldo išsaugojimo ir restauravimo tyrimo centras

NAPA – Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsauga

IVADAS

Archeologinio paveldo apsaugos tema yra itin aktuali, susilaukianti vis daugiau dėmesio viso pasaulio mokslininkų, tiek praktikų tarpe. Gregory Ashworth ir Peter Howard (2008), teigia, kad „paveldo tema yra universali ir sunki tema“. Archeologijos paveldas – sudėtinė Lietuvos kultūros paveldo dalis, išsiskiriantis ne tik savo senumu ir įvairove, bet ir pažeidžiamumu, kontekstine verte. Archeologinis paveldas apima įvairius žmogaus veiklos pėdsakų turinčius objektus. Visuomenei plačiausiai prieinamos yra nekilnojamosios archeologinės vertybės. Tai piliakalniai, senoviniai pylimai, gynybiniai įtvirtinimai, alkos, pilkapiai, kapinynai ir t.t. Archeologijos objektai turi mokslinę, pažintinę, rekreacinę vertę, taip pat praturtina Lietuvos kraštovaizdį.

Archeologinio paveldo apsauga turi būti pagrįsta kiek įmanoma išsamesnėmis archeologinio paveldo paplitimo ir prigimties žiniomis. Taigi archeologinė apžvalga turėtų būti pagrindinis archeologinio paveldo apsaugos ir vystymo įsipareigojimas.

Nekilnojamojo archeologijos objektų apsauga numatyta Valstybės ir savivaldos politikoje. Apsaugos įgyvendinimo sritis liečianti archeologinį paveldą apima Aplinkos, Kultūros, Švietimo ir mokslo, Ūkio ir kitų ministerijų bei savivaldybių kompetencijas.

Išsaugojant nekilnojamąjį archeologinį paveldą reikalingas vyriausybės institucijų, akademių tyrėjų, privačių ar viešų įmonių ir plačiosios visuomenės bendradarbiavimas. Tarptautinės chartijos apima principus, siejančius skirtingus archeologinio paveldo priežiūros aspektus. Tai apima valstybinių institucijų ir įstatymų leidėjų atsakomybę, teisiškai pagrįstą atliekamų procesų apskaitą, apžvalgą, dokumentaciją, tyrinėjimą, priežiūrą, saugojimą ir t.t.

Įstatymai, nuostatos atveria nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos galimybes, tačiau susiduriama su problemomis jas įgyvendinant praktikoje.

Problema. Daugelis su paveldo apsauga susijusių diskusijų, nuomonių, nuostatų suprantamos kaip draudimas paveldo objektus naudoti socialinėms ar kultūrinėms reikmėms, neatveriant panaudojimo galimybių. Tyrimo problemiškas gali būti išreiškiamas tokiais probleminiais klausimais:

1. Ar pakankamas dėmesys yra skiriamas mokslinėje literatūroje, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos dokumentuose nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos politikos ir vystymo tematikai?
2. Su kokiomis problemomis Lietuvoje susiduria nekilnojamojo archeologinio paveldo administravimo sistema, įgyvendindama paveldo apsaugą?
3. Kokios priemonės skatina nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes?

Tyrimo naujumas ir aktualumas. Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos tema Lietuvos mokslo darbuose nagrinėta nepakankamai, mokslo straipsniuose ši problematika analizuojama tik epizodiškai. Autorių pranešimai aktualiomis temomis skaitomi konferencijose siaurai tikslinei specialistų auditorijai. Moksliniuose straipsniuose atskirai nagrinėjamos temos: paveldo reikšmės – *Feilden ir Jokilehto (1998), Lehtimäki (2007), A. Starick (2005), Willem J.H. Williams (2000), paveldo valdymo ir politikos – Glosienė, Manžuch (2003), apsaugos politikos – Markevičienė (2007), apsaugos tendencijų – Spietinienė, Tamošiūnas (2008), Jurevičienė (2009), Stancikienė (2009), Glemža (2009), kultūrinio kraštovaizdžio - Jurevičienė (2010).*

Tyrimo objektas – Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymas.

Tyrimo dalykas – Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės.

Tyrimo tikslas – ištirti nekilnojamo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes Tauragės rajone.

Darbo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Teoriniu aspektu apibrėžti nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų reikšmę bei jų apsaugos politikos ir vystymo ypatumus;
2. Aptarti teisinį kultūros paveldo reglamentavimą bei institucijas, kurių pagrindinės funkcijos yra užtikrinti nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą;
3. Ištirti nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų Tauragės rajone apsaugos vystymo galimybes remiantis strateginiais dokumentais;
4. Išanalizuoti ekspertų nuomonę, atskleidžiančią nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes.

Siekiant numatyto tikslo bei išsamiau ištirti darbo temą, darbe bandoma pagrįsti **hipotezę**, kad nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės neįgyvendinamos dėl teisinės bazės, kitų dokumentų reglamentuojančių nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą tarpusavio nesuderinimo, bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo nebuvimo.

Tyrimo metodai:

1. **turinio analizės metodas** naudojamas Tauragės rajono savivaldybės ir kitų institucijų, susijusių su nekilnojamojo archeologinio paveldo apsauga, strateginio planavimo dokumentams, detaliesiems planams bei informaciniams straipsniams apie nekilnojamojo archeologinio paveldo išteklius ištirti;

2. pasirinktas **pusiau struktūruoto interviu metodas**. Metodas pasirinktas darant prielaidą, jog nagrinėjamos problemos yra itin subjektyvios, netgi asmeniškios, todėl reikalingas asmeninis priėjimas prie tyrimo dalyvių. Manoma, kad pusiau struktūruoto interviu, bei duomenų analizės metodai padės įvertinti esamą archeologinio paveldo apsaugos bei panaudos situaciją, suformuluoti esmines praktinių pasiūlymų gaires, atskleisti kompetentingų specialistų nuomonę tyrimo klausimais.

Tyrimo strategija

1. Magistro darbo temos parinkimas, teorinės medžiagos rinkimas, tyrimo metodologinių pagrindų formulavimas (2009 m. lapkričio mėn. – 2010 m. sausio mėn.).
2. Konceptualiosios mokslinio darbo dalies rengimas: mokslinės literatūros nagrinėjimas, tyrimo strategijos parinkimas ir metodologinių pagrindų formulavimas (2010 m. vasario mėn. – 2010 m. birželio mėn.).
3. Tiriamosios mokslinio darbo dalies rengimas, tyrimo organizavimas (2010 m. rugsėjo mėn. – 2011 m. rugsėjo mėn.)

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys, sudarytos iš skyrių. Darbas susideda iš įvado, pagrindinių sąvokų analizės, pirmosios dalies – temos specifikos atskleidimo remiantis teisės dokumentais, mokslinės literatūros autorių teiginiais, antrosios – mokslinių teorijų pagrindu apibūdintų tyrimo metodų, bei trečiosios - tyrimo rezultatų analizės, išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo ir priedų.

Teoriniu požiūriu šis magistro darbas reikšmingas susisteminta teorine medžiaga apie nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų reikšmę, nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo mechanizmus, teisinį kultūros paveldo reglamentavimą. Visa tai atlikta remiantis mokslininkų įžvalgomis, teisės aktų analize, jų praktinio įgyvendinimo lygio vertinimu.

Praktinis magistro darbo reikšmingumas atskleidžia nekilnojamo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes Tauragės rajone. Atlikto tyrimo rezultatai gali būti panaudoti tobulinant nekilnojamo archeologinio paveldo apsaugą tiek Tauragės rajone, tiek kituose šalies rajonuose.

1. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS POLITIKA IR ĮGYVENDINIMAS

Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos politika

Lietuvai atgavus nepriklausomybę iškilo Nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos (toliau naudojamas trumpinys NAPA) administravimo naujais būdais problema. Iškeliamas klausimas ar įmanoma išspręsti Nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos problemas dabartinėje visuomenėje, kurioje akivaizdžiai pastebima, kaip politika, pinigai, korupcija, ekonomikos ir komercijos interesai siekia kuo didesnio pelno, o valdžios struktūros paveldą vis dar supranta kaip barjerą plėtrai (Tungo (2001); Čepaitienė (2005)).

Nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugą būtina vertinti kaip daugiaamžės kultūrinės, socialinės, ekonominės veiklos sričių tolesnės plėtros politikos dalį ir užtikrinti jo funkcionalumą kultūros istorijos atskleidimo bei krašto savasties išsaugojimo reikmėms. Tačiau Bučas (2006) akcentuoja, kad „vyraujantį aplinkosauginio draudimo principą „saugoti draudžiant“ būtina kuo skubiau pakeisti paveldosauginio naudojimo prioritetu „saugoti naudojant“ ir atsisakyti požiūrio, kad, paskelbtos saugomomis žmogaus naudojamos struktūros turi sustingti laike“.

Bagučionis (2007) apibendrinamas forume „Visuomenė stoja ginti paveldo“ gvildintas temas iš gausaus paveldo problemų rato išskyrė politinius ir teisinius aspektus. „Politiniu aspektu reikėtų kalbėti apie visuomenės paveldosauginį švietimą bei visuomenės ir valdžios institucijų santykius saugant paveldą – o čia neišvengiamai tenka kalbėti ir apie valdžios institucijų ar atskirų valdininkų požiūrį į paveldą ginančias visuomenines organizacijas. Juk paveldas saugomas ne kaip abstrakcija, o būtent dėl jo reikšmės visuomenei, branginančiai savo istorines šaknis“ – teigia autorius.

Bučas (2006) analizuodamas paveldo apsaugos problemą iškelia paties paveldo verčių ir paveldosaugos sampratos klausimus. Kas iš tiesų laikytina paveldu ir kaip vertinti paveldosaugą, kas sudaro paveldosaugos objektą, kokia yra paveldo verčių hierarchija ir ką joje reikia saugoti, kas laikytina saugotinomis, kaip planuosime vietas – saugodami jų paveldą ir gamtinę aplinką ar ne.

Archeologinis paveldas - vienas gausiausių ir reikšmingiausių Lietuvos kultūros paveldo sudėtinių dalių. Lietuvoje bandoma sekti Europos Sąjungoje vyraujančiais kultūrinio paveldo politikos principais, ratifikuodami su paveldosauga susijusias tarptautines konvencijas, jo apsauga reglamentuojama Lietuvos Respublikos ir tarptautiniuose dokumentuose.

Pagrindinė valstybės misija – išsaugoti Lietuvos kultūros paveldą ir perduoti jį ateities kartoms kaip tautos savasties išlikimo garantą, kraštovaizdžio sudėtinę dalį bei Lietuvos įvaizdžio formavimo priemonę, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis.

Paveldo svarbos suvokimo plėtojimas ir sklaida – viena reikšmingiausių kultūros paveldo politikos krypčių (VKPK ... 2007)¹. Komisija² yra įsitikinusi, kad būtina tobulinti paveldosaugos politiką, tikslinti veiklos kryptis ir įvardinti atskirų jos sričių prioritetus. Paveldo reikšmė visuomenės ir valstybės gyvybingumui buvo suvokta įrašant atitinkamas LR Konstitucijos, Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatas, ratifikuojant tarptautinius paveldo apsaugos teisės aktus (konvencijas). Esminė tiesa, kuria būtina vadovautis ir kurios suvokimą būtina plėtoti bei skleisti – dvasinio ir materialiojo kultūros paveldo bei su juo susijusios veiklos sinergetinė sąveika su įvairiomis kitomis visuomenės būvio sritimis. G. Drėmaitė (2011) akcentuoja, kad paveldo apsauga yra ne tik kultūros politikos pamatas, bet ir kitų valstybėje vykstančių procesų – įstatymų leidybos, valstybės valdymo, planavimo, ūkinės veiklos, urbanizacijos, aplinkos apsaugos, žmonių saviraiškos laisvės, kūrybos – prioritetinis uždavinys. Tačiau paveldosaugos įgyvendinimo galimybės susiduria su problemomis, kai valstybiniu, regioniniu ar vietiniu lygmenimis rūpinamasi kitomis sritimis.

Tarptautinė visuomenė vadovaujasi šiuolaikines paveldo nuostatas apibrėžiančiais pagrindiniais Europos Tarybos dokumentais. Nuostatose akcentuojama būtinybė išsaugoti paveldą, panaudojant jo vertybes šiuolaikinėms reikmėms.

2 lentelė

Pagrindinės nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą reglamentuojančios chartijos ir konvencijos

<p>TARPTAUTINIAI NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGĄ REGLAMENTUOJANTYS DOKUMENTAI</p>	<p>Archeologinio paveldo apsaugos ir valdymo chartija (1990) 1992 metų pataisyta Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (1972) Europos kraštovaizdžio konvencija (2002) Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija (2005)</p>
--	--

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Tarptautiniais nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą reglamentuojančiais dokumentais

¹ LR VALSTYBINĖ KULTŪROS PAVELDO KOMISIJOS 2007 m. kovo 9 d. Nr. N-2 NUTARIMAS DĖL PAVELDOSAUGOS POLITIKOS PRINCIPŲ IR JŲ TAIKYMO. 2007-03-21, Informaciniai pranešimai, 2007, Nr.: 22-281

² LR VALSTYBINĖ KULTŪROS PAVELDO KOMISIJA. 2007 m.

Archeologinio paveldo apsaugos ir valdymo chartijoje (1990) archeologinis paveldas apibūdinamas kaip trapus ir neatsinaujinantis išteklius. Siekiant sumažinti archeologinio paveldo naikinimą, žemės panaudojimas turi būti kontroliuojamas. Žemės naudojimas turi būti kontroliuojamas ir sukurtos siekiant sumažinti archeologinio paveldo naikinimą ar žalojimą. Archeologijos paveldo apsaugos politika turėtų būti sudėtinė politikos dalis, susijusios su žemės naudojimo, plėtros ir planavimo, taip pat kultūros, aplinkosaugos ir švietimo politika. Archeologijos paveldo apsaugos politika turėtų būti nuolat peržiūrima. Chartijoje apibrėžiamas Archeologinio paveldo apsaugos integravimas į planavimo politiką tarptautiniu, nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmenimis. Akcentuojamas aktyvus visuomenės dalyvavimas archeologijos paveldo apsaugos politikoje. Dalyvavimas turi būti grindžiamas prieiga prie žinių, būtinų sprendimų priėmimo. Informacijos plačiajai visuomenei teikimas yra svarbus elementas kuriant integruotą apsaugą – teigiama Archeologinio paveldo apsaugos ir valdymo chartijoje (1990).

Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijoje pripažįstama, kad „...archeologinis paveldas, atskleidžiantis senovės istoriją, yra rimtai pažeidžiamas dėl įvairių plėtros programų, gamtos poveikio, slaptų ir nemokslinių kasinėjimų bei nepakankamų visuomenės žinių“³, pabrėždamos atitinkamų administracinės ir mokslinės priežiūros procedūrų sukūrimo, jeigu tokių nėra, svarbą ir būtinumą atspindėti archeologinio paveldo apsaugos poreikį vietovių planavimo bei kultūros vystymo politikoje. Konvencijoje akcentuojama, kad kiekviena valstybė yra atsakinga prieš visą Europą už jos teritorijoje esančio archeologinio paveldo išsaugojimą bei atskleidimą. Kiekviena šalis, pasirašydama šį dokumentą, įsipareigojo, kad į archeologijos apsaugos reikalavimus bus atsižvelgiama įvairiose ūkio planavimo stadijose ir kad archeologiniams moksliniams tyrimams bei jų rezultatų sklaidimui skirs pakankamą dėmesį (G. Drėmaitė, 2001)⁴.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų apsauga problematiška dėl sąvokos neapibrėžtumo. Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektai išsidėstę atvirose teritorijose, įsiliedami į joje esantį kraštovaizdį. Temoje minimi objektai Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencijoje priskiriami Kultūros paveldo vietovėms. Vietovės konvencijoje apibūdinamos kaip bendri gamtos ir žmogaus kūriniai bei plotai, įskaitant archeologines vietas, turintys išskirtinę visuotinę vertę istoriniu, estetiniu, etnologiniu ar antropologiniu požiūriu⁵. Todėl šio paveldo apsauga negali būti grindžiama vien archeologinių metodų taikymu.

³ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage. Valeta, 1992. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1019&p_d=8571&p_k=1

⁴ Drėmaitė, G., (2001) *Dėl Lietuvos archeologinio paveldo išsaugojimo politikos*. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6860&p_d=9032&pk

⁵ UNESCO. Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage). Paryžius 1972. (Vertimas į lietuvių kalbą publikuota 2008) Prieiga per internetą <http://www.kpd.lt/lt/node/86/pdf>

Tarptautinė visuomenė vadovaujasi šiuolaikines paveldo nuostatas apibrėžiančiais pagrindiniais Europos Tarybos dokumentais. Nuostatose akcentuojama būtinybė išsaugoti paveldą, panaudojant jo vertybes šiuolaikinėms reikmėms.

ES sąmoningai nekuria bendro ES kultūros politikos, bet skatina pačią Sąjungą praturtinančią šalių narių kultūrų įvairovę, todėl Lietuvos valstybė yra daugiausiai atsakinga už Lietuvos kultūros tapatumą, jos kultūros vertybių išsaugojimą, plėtrą ir sklaidą. Kita vertus, tarptautinių kultūros srities sutarčių, UNESCO ir Jungtinių Tautų teisės aktų ratifikavimas ir įgyvendinimas ne tik sukuria palankias sąlygas tarptautiniam kultūriniam bendradarbiavimui, bet ir padeda Lietuvai įtvirtinti savo kultūrą tarp pasaulio kultūrų. Šalia svarbios kultūros infrastruktūros bei informacijos sistemų integracijos, jungimosi su ES kultūros infrastruktūros dariniais ir tinklais Lietuvos kultūros plėtrai yra ypač svarbi vertybių integracija. Ji trunka dešimtmečius, yra sunkiai prognozuojama, tačiau neatsiejama nuo Lietuvos kultūros tapatumo raidos⁶.

Senosiose Europos Sąjungos (ES) šalyse Nekilnojamojo archeologinio paveldo moksliniai tyrimai išlieka valstybės prioritetu, jų metodika ir plėtra yra nuosekli, galima išskirti veiksmingesnių paveldo objektų išsaugojimo technologijų kūrimo bei vietos bendruomenių vertybinės orientacijos formavimo ir jų vertybių sampratos, aplinkos vertinimo tyrimų kryptis. Paveldosaugos tyrimus daugelyje šalių siekiama integruoti į kitų sričių tyrimus. Pažymėtina, kad kultūros paveldo moksliniai tyrimai kitose ES šalyse pasižymi daug didesniu dėmesiu vietos bendruomenių vertybinės orientacijos formavimui ir jų vertybių sampratos, aplinkos vertinimo ir tokio vertinimo grėsmių tyrimams.

Archeologinio paveldo apsaugos politika turėtų sudaryti neatskiriamą komponentą su žemėtvarkos vystymo politika ir turėtų būti planuojanti taip pat kaip kultūros, aplinkos ir mokslo politikos. Archeologinio paveldo apsaugos politika turėtų būti nuolatos atnaujinama, kad būtų visada aktuali šiandien.⁷

Lozanos chartijoje (1990) akcentuojama, kad aktyvus visuomenės dalyvavimas turėtų sudaryti dalį archeologinio paveldo apsaugos politikos. Tai yra būtina, kur yra apimamas vietinis tautų paveldas. Toks dalyvavimas turėtų remtis prieiga prie informacijos, būtinos sprendimų priėmimui. Todėl informacijos pateikimas visuomenei yra itin svarbus elementas integruotoje apsaugoje.

Nekilnojamojasis archeologinis paveldas ir jo reikšmė

⁶ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-1187

⁷ Prepared by the International Committee for the Management of Archaeological Heritage (ICAHM) and approved by the 9th General Assembly in Lausanne in 1990.

Kiekviena karta kuria savo paveldą, o jo vertė priklauso nuo sukauptų prasmų. Svarbu, kaip objektą vertina žmonės. Daiktai žmonėms svarbūs, bet dar svarbesnės juose išvelgiamos prasmės.⁸ Kultūros paveldo vertės visuomenei konvencija tarptautiniu lygiu įteisina prigimtine žmogaus teise į kultūros paveldą⁹.

Paveldas – tai, ką norima išsaugoti arba kaupti – skirtas žmonėms ir jų poreikiams tenkinti. Tačiau atkurti kultūros paveldo objektą neprarandant autentiškumo ne visada pavyksta. Dabartinė paveldosauga rūpinasi istorinio paveldo priežiūra ir naujo paveldo kūrimu. Supratimas apie paveldą ir jo išsaugojimą nuolat keičiasi. Daugeliui žmonių jis dažniausiai asocijuojasi su statiniais, kurie užima nemažą oficialiai pripažinto paveldo dalį.¹⁰

Dabartiniai Lietuvos paveldosaugos įstatymai deklaruoja plačią paveldo kultūrinę vertę (archeologinė, etnologinė, mitologinė, memorialinė, religinė, architektūrinė, techninė, urbanistinė, istorinė, meninė ar mokslinė) ir visuomeninę reikšmę, kas rodo įvairiapusį jo verčių suvokimą. Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo kriterijai nevienodai akcentuoja kultūrinės vertės požymius ir visai nemini visuomenės poreikio išsaugoti vertybę.¹¹

Nekilnojamasis archeologinis paveldas pagal nekilnojamojo kultūros paveldo sandarą priskiriamas „vietovei“, pagal reikšmingumą – archeologijos sričiai¹².

Feilden ir Jokilehto (1998) paveldo vietas skirsto į dvi verčių grupes (1 pav.)¹³:

- kultūrinių ir
- šiuolaikinių socialinių bei ekonominių verčių.

Kultūrinių verčių grupę sudaro:

tapatumo (pagrįsta objekto atpažinimu ir pripažinimu. Suvokus šią vertę – stiprėja ir rūpinimasis paveldo globa, noras pažinti paveldą, saugoti ir perduoti ateities kartoms¹⁴.)

- santykinė meninė ar techninė (pagrįsta moksliniais tyrimais),
- retumo (pagrįsta statistine analize)

Šiuolaikinių socialinių bei ekonominių verčių grupę sudaro:

• ekonominė (pagrįsta ne tik finansiniu požiūriu, bet paveldo kaip vertės suvokimu, kurią sudaro paveldo išteklius arba jo išsaugojimo veiksmai).

⁸ Bučas, J. (2009) Paveldo ir paveldosaugos samprata pasitikus XXI amžiu. Prieiga per internetą <http://www.valstietis.lt/Rubrikos/Kultura/Jurgis-Bucas-Paveldo-ir-paveldosaugos-samprata-pasitikus-XXI-amziu>

⁹ Bučas, J. (2009) Paveldo ir paveldosaugos samprata pasitikus XXI amžiu. Prieiga per internetą <http://www.valstietis.lt/Rubrikos/Kultura/Jurgis-Bucas-Paveldo-ir-paveldosaugos-samprata-pasitikus-XXI-amziu>

¹⁰ Bučas, J. (2009) Paveldo ir paveldosaugos samprata pasitikus XXI amžiu. Prieiga per internetą <http://www.valstietis.lt/Rubrikos/Kultura/Jurgis-Bucas-Paveldo-ir-paveldosaugos-samprata-pasitikus-XXI-amziu>

¹¹ Riaubienė, E., Kultūros paveldo verčių suvokimo ir vertinimo tendencijos. Urbanistika ir architektūra. 2000, XXIV tomas, Nr. 1 p.3-10

¹² LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. Žin., 2004, Nr. 153-5571

¹³ Remtasi M. Fielden ir J.Jokilehto verčių skirstymu // Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės. Vilnius: Savastis, 1998, p.22.

¹⁴ Remtasi M. Fielden ir J.Jokilehto verčių skirstymu // Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės. Vilnius: Savastis, 1998, p.22

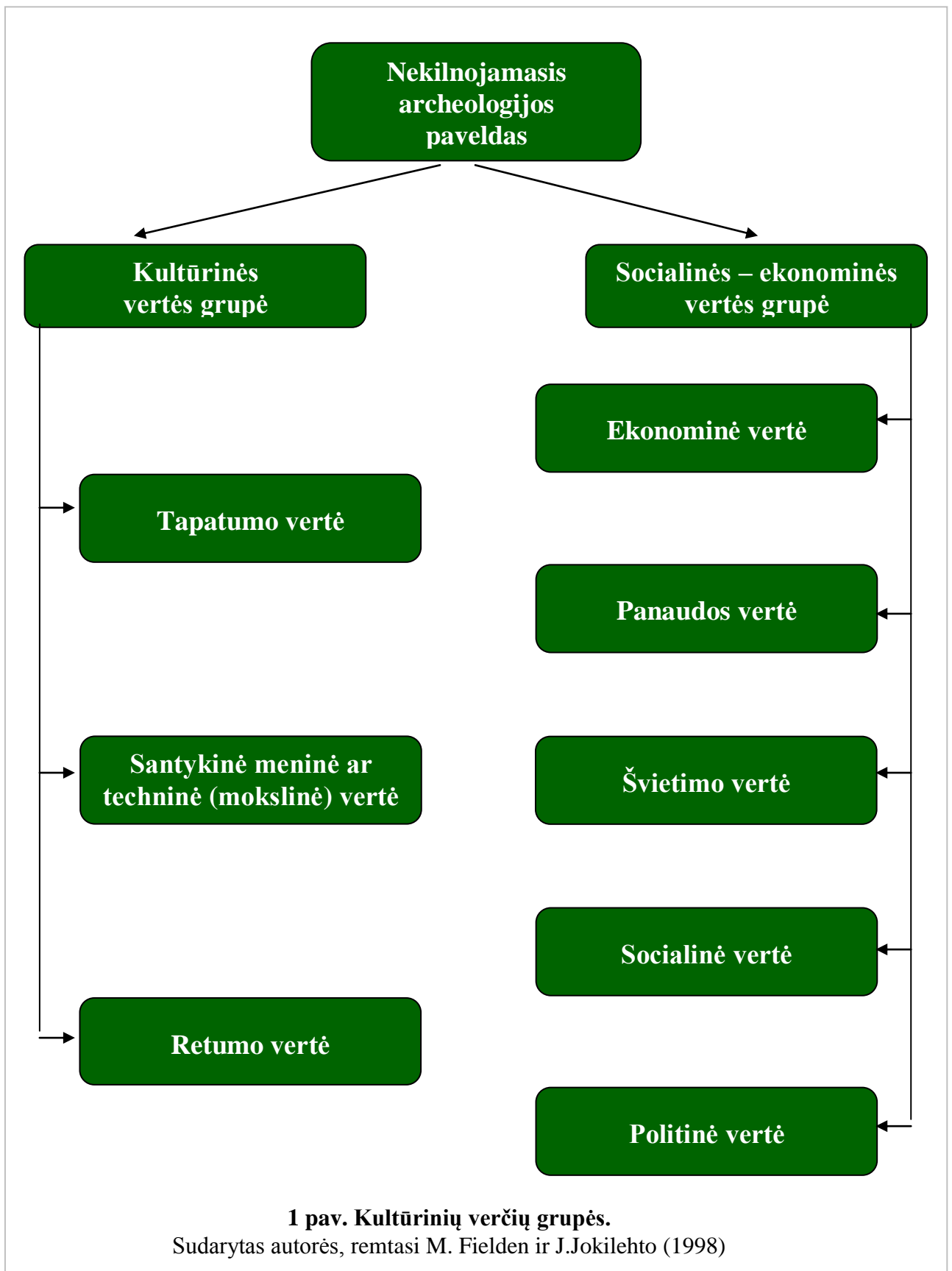
- panaudos (glaudžiai siejama su ekonomine archeologinio paveldo verte, nes skatina suderinamą objekto, vietovės naudojimą. Tinkama panauda garantuoja didesnę tikimybę, kad archeologinis paveldas bus išsaugotas).

- švietimo (gali integruoti archeologinio paveldo objektus į visuomenės ugdymą, kultūrinį turizmą ir lavinimo programas mokyklose. Kitaip tariant, integruoti paveldo išteklius į nūdienos gyvenimą).

- socialinė (skatina šiuolaikines socialines bendruomenės sąveikas, padeda kurti ir stiprinti socialinį bei kultūrinį tapatumą, žadinti norą domėtis savo kilme ir rūpestį palaikyti ir tvarkyti paveldą¹⁵).

- politinė (pagrįsta ypatingais istorijos įvykiais, kurie paveldo išteklių suriša su regionu ar šalimi. Kita vertus tai turi atitikti politinių prioritetų siekinius)

¹⁵ Remtasi M. Fielden ir J.Jokilehto verčių skirstymu // Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės. Vilnius: Savastis, 1998, p.22

Nekilnojamosios archeologinės vertybės šalia jau minėtų verčių itin stipriai reiškiasi kraštovaizdine verte. Visas kraštovaizdis ir jo išsidėstymas suteikia begalę informacijos apie praeitį:

fiksuoja ilgalaikius žmonių socialinių, dvasinių ir ekonominių santykių pokyčius, jų sąveiką su aplinka. Istorinis aplinkos charakteris, atsispindintis individualiuose daugiau ar mažiau reikšmingesniuose istoriniuose bruožuose, erdvėse ir sąveikose, reprezentuoja besiformuojantį žmonių kultūrinį arealą ir atspindi visuomenės šaknis¹⁶. Todėl archeologija svarbi ne tik praeities, bet ir dabarties bei ateities suvokimui. Lietuva kol kas nėra prisidėjusi prie Kultūros paveldo vertės visuomenei konvencijos, šis dokumentas tarptautiniu lygiu įteisina prigimtine žmogaus teisę į kultūros paveldą¹⁷.

Kultūros paveldas yra istorijos liudytojas, todėl ypač svarbus jo autentiškumas. Tai yra labai plati sąvoka, apimanti objekto visumos istorinį tikroviškumą, funkciją, menines formas ir kompoziciją, medžiagas bei konstrukcijas. Autentiškumas yra vienas svarbiausių požymių, kuriuo remiantis nustatoma kultūros paveldo objekto vertė, jis įteisinamas juridškai, saugomas ir atliekami tvarkymo darbai.

Tučas (2005) nekilnojamąjį archeologinį paveldą įvardija kaip archeologijos teritorinius objektus ir jį sugrupuoja į kelias tipologines grupes:

- gyvenamosios ir gyvenamosios–gynybinės paskirties objektai (piliakalniai, piliavietės, dvarvietės, senosios miestų vietos, įtvirtintos ir neįtvirtintos gyvenvietės, stovyklavietės ir pan.);
- laidojimo objektai (kapinynai, pilkapynai);
- sakralinės paskirties objektai (alkvietės, alkakalniai, mitologiniai akmenys ir pan.);
- archeologijos techniniai, agrotechniniai ir kt. įrenginiai (kūlgrindos, medgrindos ir kt.);
- senosios žemdirbystės vietos (laukai) ir pan.

Kaip interpretuosime paveldo vietovę, pirmiausia lemia pasirinkimas, ką ir kaip saugoti, o išsaugojus – kaip pateikti visuomenei. Kultūros paveldas, jo materialiosios liekanos ir nematerialiosios vertybės bei įgūdžiai atskleidžia kiekvienai kartai būdingą vertybių sampratą. Paveldo valdymas liudija apsisprendimą perteikti materialųjį praeities kultūros paveldą ir jo įkūnijamas vertybes ateities kartoms (Marianne Lehtimäki, 2007)¹⁸ „Paveldas – žmonijos raidos ir kultūrinės įvairovės pažinimo šaltinis. Jis skatina kultūrų dialogą. Įvairiais būdais skleidžiant žinias apie paveldą, jį populiarinant ir pristatant, būtina gerbti įvairių bendruomenių vertybes ir galimų interpretacijų įvairovę“ - teigiama galutiniam ICOMOS Kultūros paveldo vietovių interpretavimo

¹⁶ CBA Strategy 2001-2005. Promoting Quality of Life through the Historic Environment // <http://www.britarch.ac.uk/cba/strategy/strategy2001.html>

¹⁷ Bučas, J. (2009) *Paveldo ir paveldosaugos samprata pasitikus XXI amžių*. Prieiga per internetą <http://www.valstietis.lt/Rubrikos/Kultura/Jurgis-Bucas-Paveldo-ir-paveldosaugos-samprata-pasitikus-XXI-amziu>
18 Tekstas parengtas pagal galutinį 2007 m. balandžio 10 d. ICOMOS Kultūros paveldo vietovių interpretacijos ir pristatymo chartijos projektą, pateiktą svarstyti ICOMOS vykdomajam komitetui dėl teikimo ratifikuoti Šešioliktajai ICOMOS Generalinei asamblėjai Kvebeke 2008-09-29–2008-10-04; žr. http://www.enamcharter.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_EN_10-04-7.pdf

ir pristatymo chartijos projekte (2007 m. balandžio 10 d.) Projekte suformuluoti septyni kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principai (2 lentelė).

2 lentelė

Kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principai

1 principas. Prieinamumas ir supratimas	Kultūros paveldo interpretavimo ir pristatymo paskirtis – padėti suprasti kultūros paveldo vietovių vertę, skatinti visuomenę suvokti, jog jas reikia saugoti ir įsitraukti į tokią veiklą.
2 principas. Informacijos šaltiniai	Interpretuojamo ir įvairiems visuomenės sluoksniams pristatomo kultūros paveldo reikšmė, nustatoma remiantis moksliniais tyrimais arba gyva kultūrine tradicija, turi būti aiškiai apibrėžta ir kruopščiai dokumentuojama.
3 principas. Dėmesys aplinkai ir kontekstui	Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turėtų skatinti materialųjų ir nematerialiųjų kultūros paveldo vietovių verčių apsaugą jų natūraliojoje aplinkoje, kultūriniuose ir socialiniuose kontekstuose.
4 principas. Autentiškumo išsaugojimas	Pagarba kultūros paveldo vietovių autentiškumui reiškia atskleidžiant jų istorinio audinio reikšmę ir kultūrinę vertę, saugojant jas nuo neigiamo ardančios interpretuojamosios infrastruktūros poveikio, lankytojų spaudimo, netikslaus arba nepriimtino interpretavimo.
5 principas. Tvarumo planavimas	Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turi prisidėti prie tvarios kultūros paveldo vietovių apsaugos, skatinant visuomenės supratimą ir dalyvavimą apsaugos darbuose, užtikrinant ilgalaikę interpretuojamosios infrastruktūros priežiūrą ir nuolatos tikrinant interpretacijų turinį.
6 principas. Aprėpties principas	Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turi remtis aprėpties principu: padėti visoms suinteresuotosioms šalims ir bendruomenėms dalyvauti rengiant ir įgyvendinant interpretavimo programas.
7 principas. Tyrimų, mokymo ir vertinimo svarba	Būtina parengti technines ir profesines kultūros paveldo interpretavimo ir pristatymo gaires, apimančias technologijas, tyrimus ir mokymus. Tokios gairės turi būti pritaikytos atitinkamiems socialiniams kontekstams ir užtikrinti juose tvarią veiklą.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Marianne Lehtimäki (2007)¹⁹

19 Lehtimäki, M., (2007) Kultūros paveldo reikšmė. Tekstas parengtas pagal galutinį 2007 m. balandžio 10 d. ICOMOS Kultūros paveldo vietovių interpretacijos ir pristatymo chartijos projektą, pateiktą svarstyti ICOMOS vykdomajam komitetui dėl teikimo ratifikuoti Šešioliktajai ICOMOS Generalinei asamblėjai Kvebeke 2008-09-29–2008-10-04; žr. http://www.enamecharter.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_EN_10-04-7.pdf.

Archeologinio paveldo tyrinėjimas ir saugojimas būtinas ne tik siekiant pažinti praeities visuomenes, bet ir šiuolaikinės visuomenės tapatumo išsaugojimui, vertybinės orientacijos formavimui, galiausiai pačios tautos išlikimui. Kiekviena karta kuria savo paveldą, o jo vertė priklauso nuo sukauptų prasmų. Anot Bučo (2009) daiktai žmonėms svarbūs, bet dar svarbesnės juose išvelgiamos prasmės. Visuomenės požiūris į nekilnojamąjį archeologinį paveldą priklauso nuo išugdyto vertės suvokimo. Nekilnojamasis kultūros paveldas integruojamas į visuomenės gyvenimą, pritaikant jį taip naudoti, kad geriausiai atsiskleistų paveldo vertingosios savybės ir būtų sudarytos galimybės jį pažinti, taip pat puoselėjant kultūrinį kraštovaizdį²⁰. Taip pat akcentuojama, jog paveldas atgaivinamas tam, kad visuomenė suvoktų, koks svarbus yra jos turimas paveldas tautinio tapatumo, socialinės ir ekonominės gerovės, visuomenės pilietiškumo, nacionalinio saugumo ir kitais požiūriais²¹. Tačiau visuomenės suvokimas retai kada atsiranda savaime, jį reikia skatinti, išprovokuoti arba ugdyti. Norint realizuoti tokią idėją būtina parengti ne tik teorinę bazę (duomenis apie paveldą), itin svarbia užduotimi tampa archeologinių objektų parengimas lankymui, tvarkymas, priežiūra ir tinkamas reprezentavimas. Kol kas ši problema itin aktuali, kadangi daugelio archeologinių vietovių atgaivinimo procesas dar nepalietė.

Kultūros paveldo, tame tarpe ir nekilnojamojo archeologinio paveldo (NAP), išsaugojimo bei jo ryšių su aplinka klausimai aptariami tarptautiniuose dokumentuose, simpoziumuose, mokslinėse konferencijose neretai socialinių aplinkos pokyčių daromo poveikio kontekste. Tačiau pačių paveldo objektų ir vietovių apsaugai kol kas skiriama daugiau dėmesio negu jų aplinkai. NAP – tai dinamiškos įvairaus lygio socialinės bendruomenės, kurios yra kiekvienos paveldo vietos ar vietovės reikšmės ir vertės dalis, – rašo ICOMOS generalinis sekretorius Bumbaru (2005).

Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijoje²² teigiama, jog visuomenę būtina šviesti ir informuoti apie archeologinio paveldo vertę, pavojų paveldo išlikimui, ugdyti praeities suvokimą. Ypatingai akcentuojamas dėmesys archeologinėms vietovėms, jų viešam prieinamumui ir tinkamam demonstravimui.

Apibendrinant galima teigti, kad nekilnojamas archeologinis paveldas užsienio autorių atskleidžiamas septyniais kultūros paveldo reikšmės principais ir grupuojamas į penkias tipologijos grupes. Šiame darbe bus nagrinėjamos dvi iš penkių tipologinių grupių – gyvenamosios ir gynybinės (piliakalniai ir senovės gyvenvietės) bei laidojimo (pilkapiai, kapinynai ir t.t.) grupės - nes tiek jų yra Tauragės rajone. Nekilnojamojo archeologinio paveldo tyrimo ir saugojimo būtinumas nagrinėjamas tarptautinės ir Lietuvos NAPA politikos plotmėje.

²⁰ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571. 5 skrsn., 26 strp., 1 pnt.

²¹ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-55715 skrsn., 26 strp., 2 pnt.

²² Europos archeologinio paveldo apsaugos konvencija // Kultūros paveldo apsauga. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 1997, p. 71-75.

Teisinė bazė, reglamentuojanti archeologinio paveldo apsaugą

1988 m. gimęs Sąjūdis aktyviai kėlė iš užmaršties ir Lietuvos istorinę praeitį, jos palikimo apsaugos problematiką, 1992 m. Lietuvai tapus UNESCO nare, ji prisijungė prie Pasaulio kultūros ir gamtos paminklų konvencijos ir taip pat tapo ICCROM nare. 1994 m. Vilniaus senamiestis įrašytas į Pasaulio paminklų sąrašą, taigi buvo įvertintas, bet kartu uždėta mums dar didesnė atsakomybė už jo išsaugojimą. 1993 m. įkurtas ir ICOMOS Lietuvos nacionalinis komitetas, kaip padalinys tarptautinės nevyriausybinės organizacijos, vienijančios paminklosaugos specialistus bei restauratorius. Nuo 1993 m. Lietuva dalyvauja Europos Tarybos Kultūros paveldo komiteto veikloje, o 1994 m. Estija, Latvija ir Lietuva įkūrė Baltijos kultūros paveldo komitetą tarpusavio informavimui bei galimos bendros veiklos koordinavimui, atsižvelgiant į tai, kad šioje srityje bendradarbiaujama nuo 1959 m.

Kultūros paveldo išsaugojimas - būtina tautos tapatybės išlikimo sąlyga. Tinkamai saugomas ir prižiūrimas kultūros paveldas padeda formuoti Lietuvos įvaizdį, prisideda prie krašto gerovės kūrimo ir turizmo plėtojimo. Pagrindiniame šalies įstatyme - Konstitucijoje - yra įtvirtintas valstybės įsipareigojimas „remti kultūrą ir mokslą, rūpintis Lietuvos istorijos, meno ir kitų kultūros paminklų bei vertybių apsauga“. Visuomenėje vis dažniau kyla diskusijų dėl netinkamai saugomo ar niokojamo šalies kultūrinio paveldo, pinigų paskirstymo finansuojant kultūros paveldo vertybes.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą, kaip sudėtinę Kultūros paveldo dalį, reglamentuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42, 47 ir 54 straipsniai. Nekilnojamojo kultūros paveldo objektai saugomi pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą (2005), Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymą (2001), Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymą (2004).

3 lentelė

Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisės aktai reglamentuojantys nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą

NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS REGLAMENTAI LIETUVOJE	Lietuvoje kultūros paveldo apsaugą grindžia Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42, 47 ir 54 straipsniai.
	Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (2005)
	Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymu (2007)
	Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (2001)
	Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (2004)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Respublikos teisine baze

1993 m. priimamas Saugomų teritorijų įstatymas, kur kultūros paveldo apsauga pateikta per aplinkos apsaugos prizmę, todėl Saugomų teritorijų ir Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymai yra kiek skirtingos juridinės paveldo traktuotės.

Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme (1 skirsnis, 4 straipsnis) pažymima, jog paveldo pažinimas ir jo sklaida bei atgaivinimas yra vieni iš paveldo apsaugos etapų²³, o antru apsaugos tikslu įvardijamas viešas pažinimas ir naudojimas – *galimybė dabarties ir ateities kartoms pažinti, lankyti nekilnojamąjį kultūros paveldą, juo naudotis*²⁴. Penktas įstatymo skirsnis konkrečiai apibrėžia nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo, pažinimo sklaidos ir atgaivinimo klausimus. Paveldo pažinimo sklaida ir viešas naudojimas, remiantis įstatymo suformuluotais punktais²⁵.

Lietuvos Respublikos nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymu (Lietuvos..., 2007) siekiama išsaugoti Lietuvos nekilnojamąjį kultūros paveldą ir perduoti ateities kartoms, sudaryti sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. Šis įstatymas įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Tarptautinių sutarčių ir Nacionalinio saugumo pagrindu įstatymu nuostatas nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos srityje; nustato nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio Lietuvos Respublikos teritorijoje, apskaitos, saugojimo ir tvarkybos, šio ir kitu teisės aktu nustatyto paveldosaugos reikalavimu laikymosi, priežiūros, kultūros paveldo objektu būklės stebėjimo teisinius pagrindus; saugo nematerialųjį kultūros paveldą, nustatydamas su juo susijusiu vietų ir kitokiu nekilnojamųjų daiktų apsauga. Šis įstatymas reglamentuoja nekilnojamųjų kultūros vertybių, esančių Lietuvos Respublikos teritorijoje bei teritoriniuose vandenyse ir nuosavybės teise priklausančių valstybei, savivaldybėms, religinėms organizacijoms bei kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims, apsauga ir apsaugos valstybinį valdymą.

Saugomų teritorijų įstatymas (Lietuvos..., 2001) nustato visuomeninius santykius, susijusius su saugomomis teritorijomis, saugomų teritorijų sistema, saugomų teritorijų steigimo, apsaugos, tvarkymo ir kontrolės teisinius pagrindus bei reglamentuota veikla jose, taip pat saugomų teritorijų planavimą bei ribų žymėjimą. Rūpintis saugomais kultūrinio kraštovaizdžio objektais pavesta – Kultūros paveldo apsaugos departamentui ir jo struktūriniams padaliniam.

Dalis nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų, tokie kaip piliakalniai, pilkapiai, priskiriami kraštovaizdžiui. Šiuo metu Lietuvoje galiojančiuose paveldosaugą reglamentuojančiuose teisės dokumentuose neįvartojama sąvoka „kultūriniai kraštovaizdžiai“, o vartoja sąvoką „kultūros

²³ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571.

²⁴ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571. 1 skrsn., 4 strp., 2 pnkt.

²⁵ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571. 5 skrsn., 24 strp., 1 pnkt.

vertybės“.. Esminės apsaugos ir plėtros sąsajų nuostatos, priimtos Vienos memorandume²⁶(Durbanas, 2005)

Apibendrinant poskyrio medžiagą galima teigti, kad archeologinio paveldo apsaugos galimybes reglamentuoja tarptautiniai susitarimai (chartijos, konvencijos) bei Lietuvos Respublikos įstatymai. Kaip pagrindinius galima paminėti – Archeologinio paveldo apsaugos ir valdymo chartiją, Archeologinio paveldo apsaugos, Europos kraštovaizdžio, Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijas, Lietuvos Respublikos Konstituciją bei Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo šakos Lietuvoje strateginis valdymas

Archeologinio paveldo pažinimo sklaidos ir gaivinimo strategijas Lietuvoje formuluojamos remiantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu²⁷, Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencijos²⁸ pavyzdžiu. Tačiau tokios centralizuotos politikos nepakanka optimaliai nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugai užtikrinti. Todėl geriausia jo pažinimą ir gaivinimą skleisti mažesniuose vienetuose, būtent savivaldybės, kurios turi visas sąlygas tiesioginiam kontaktui su vietos bendruomene užmegzti ir jį išlaikyti.

Valstybės ilgalaikės raidos strategija²⁹ yra esminis žingsnis įgyvendinant šalies strateginį valdymą kaip valstybės funkciją ir apibrėžiant pagrindinius šalies plėtros ilgalaikės perspektyvos tikslus. Vienu iš šiame dokumente nurodomų raidos prioritetų yra kultūra. Teigiama, kad ji yra glaudžiai susijusi su mokslu ir švietimu, aplinkosauga, informacine visuomene, regionų plėtra, turizmu, skatina naujoves ir daro įtaką šalies ūkio ir visuomenės raidai. Kultūra stiprina visuomenės saugumą bei jos pilietiškumą. Pagrindinis Lietuvos kultūros ilgalaikės strategijos tikslas yra „išsaugoti ir aktualinti paveldėtas bei bendrąsias Europos kultūros vertybes jungiantį Lietuvos kultūros tapatumą ir užtikrinti jo tęsą, atvirą sklaidą ir konkurencingumą šiuolaikiniame Lietuvos, ES ir pasaulio kultūrų kontekste“³⁰.

Strateginio planavimo sistemos įvairiose šalyse yra šiek tiek skirtingos, tačiau visose šalyse strateginio planavimo sistemą sudaro:

²⁶ Šiame dokumente pateikiamas Memorandumas, kuris buvo priimtas Tarptautinėje konferencijoje „Pasaulio paveldas ir šiuolaikinė architektūra — istorinio urbanistinio kraštovaizdžio valdymas“ ir pristatytas Pasaulio paveldo komiteto 29 sesijai (Durbanas, 2005) Prieiga per internetą <http://www.kpd.lt/lt/node/93>

²⁷ Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452. // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571.

²⁸ Europos archeologinio paveldo apsaugos konvencija // Kultūros paveldo apsauga. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 1997, p. 71-75.

²⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-1187

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-1187

- tarpusavyje susiję pagrindiniai strateginio planavimo dokumentai;
- institucijos, atsakingos už dokumentų parengimą;
- vyriausybė;
- strateginio planavimo dokumentų rengimo tvarka ir terminai.

Planavimo dokumentas, kuriame suderintos ir apibendrintos ūkio šakos ir kitos plėtros strategijos, yra valstybinės ilgalaikės raidos strategija. Joje atsispindi ilgalaikė valstybės raidos vizija. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas parodo ilgalaikę šalies teritorijos naudojimo ir tvarkymo perspektyvą.

Vyriausybė, atsižvelgdama į tai, kad šalies plėtros strateginis valdymas traktuojamas kaip valstybės strategijos kūrimo, įgyvendinimo ir analizės funkcija, kartu pasiūlė sukurti strateginės analizės ir stebėsenos (monitoringo) sistemą. Buvo siūloma, kad valstybės bei mokslo institucijos stebėtų strategijos įgyvendinimą ir periodiškai fiksuotų faktinius strategijos realizavimo rezultatus. Vyriausybė turėtų peržiūrėti patvirtintas nacionalines programas, parengti naujas strategijai realizuoti reikalingas programas ir suderinti jas tarpusavyje. Į šios strategijos nuostatas privalės atsižvelgti ministerijos bei vyriausybės įstaigos, rengdamos ilgalaikes, vidutinės trukmės strategijas bei kitus planavimo dokumentus.

Strateginio planavimo sistemos modelį sudaro trijų lygmenų tarpusavyje susiję strateginiai dokumentai:

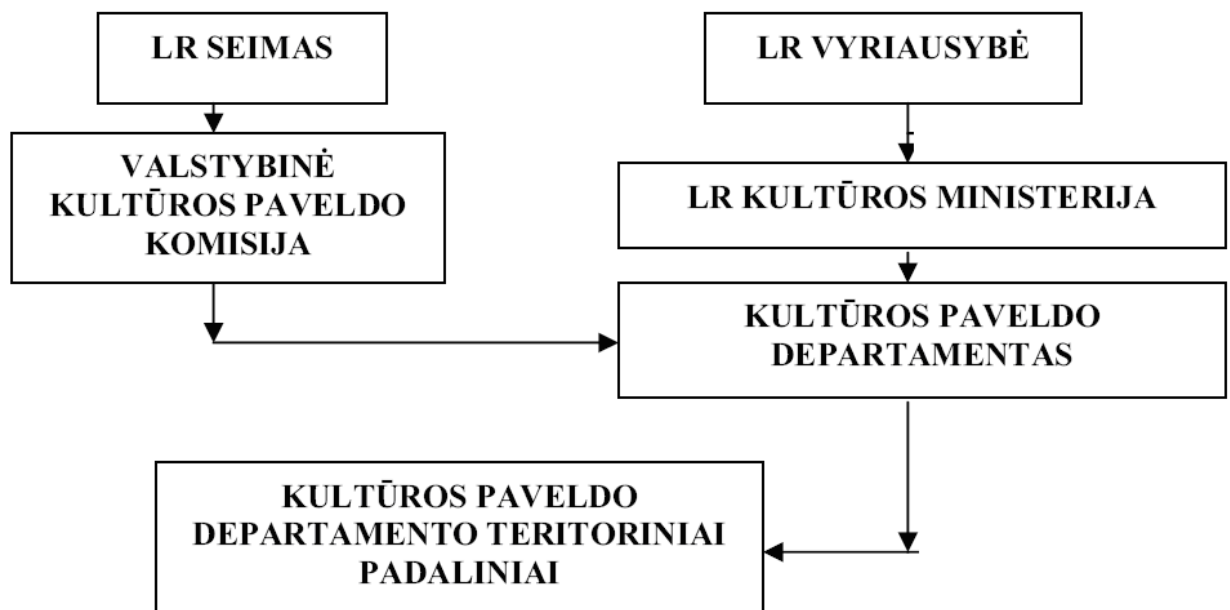
1. ilgalaikiai planavimo dokumentai (Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Ilgalaikė ūkio plėtros strategija, sektorių ilgalaikės strategijos ir kt.);
2. vidutinės trukmės tarpsektoriniai (Nacionalinis plėtros planas/Bendrasis programavimo dokumentas), sektoriniai ir horizontalūs planavimo dokumentai, kitos tikslinės programos;
3. trumpalaikiai 1–3 metų planavimo dokumentai (institucijų strateginiai veiklos planai).

Vyriausybė, žinodama valstybės ilgalaikius bei vidutinės trukmės tikslus, gali nustatyti ir artimiausius savo prioritetinius tikslus, kurie labai svarbūs formuojant trijų metų biudžetą ir yra tarsi pirmas žingsnis formuojant valstybės biudžetą.

Vyriausybės nustatyti prioritetai yra orientyras planuojančioms savo veiklą ir rengiančioms strateginius veiklos planus institucijoms.³¹

Lietuvoje, atsižvelgiant į paveldo svarbą ir jos apsaugos savitumą, sukurtos atitinkamos institucijos, pagal priimtus teisės aktus įgyvendinančios paveldo objektų, tarp jų ir nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą.

³¹ Kundrotienė, N., Rekerta, K., (2002) *Strateginio planavimo diegimas Lietuvos viešojo administravimo institucijose*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 3

2 pav. Kultūros paveldo objektų valstybinį administravimą atliekančios institucijos.

Sudaryta autorės, remiantis A.Dziegoraitiene³²

KPD teritoriniai padaliniai surašo nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos individualius pirminius reglamentus, kuriuose nurodomi priežiūros, naudojimo ir tvarkymo reikalavimai. Tačiau didesnę juridinę galią turi tipiniai reglamentai, nes NKPAĮ 15 str. taip nustato reglamentų įteisinimo tvarką: „*tipinius nekilnojamųjų kultūros vertybių atskirų grupių apsaugos reglamentus, suderintus su Valstybine paminklosaugos komisija, kultūros ministro teikimu tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė*“.

Individualiuose reglamentuose turi būti įrašomi teisinę galią turintys reikalavimai - nustatyti įstatymais ar kitais teisės norminiais aktais. Kadangi NKPAĮ konkrečių reikalavimų atskiriems objektų tipams (nekilnojamojo archeologinio paveldo objektams) nenustato, labai aktualu, kad tokie reikalavimai būtų įteisinti tipiniais reglamentais.

Archeologijos paveldui neigiamą įtaką daro konkretaus valdytojo nebuvimas, objektai buvo ir tebėra valdomi formaliai, nėra realiai prižiūrimi ir tvarkomi. Archeologijos paveldo ženklavimui būtinas papildomas dėmesys, kadangi tai yra viena išsaugojimo priemonių, kad šiems objektams taikomi paveldosauginiai reikalavimai.³³

Atitinkamai iškyla ir NAP objektų žymėjimo problema. NKPAĮ 12 str. sako, kad „saugomi objektai, *nekilnojamosios kultūros vertybės bei jų teritorijos ženklinamos Vyriausybės arba jos*

³² Dziegoraitienė, A., *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje*. Jurisprudencija, 2005, t. 78(70); 14–22

įgaliotos institucijos nustatyta tvarka“. Tačiau dar nuo 1995 metų nėra nustatyta nekilnojamųjų kultūros vertybių ir jų teritorijų ženklavimo ir žymėjimo tvarka. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kai kurios rajonų savivaldybės, skatinamos KPD teritorinių padalinių, ieškosios išieities, NAP objektus ir jų teritorijas žymi naujais ženklais arba atnaujina buvusias tarybinių laikų lenteles (išlieja pagal tarybiniais laikais nustatytą „Lietuvos TSR“ standartą, tik be raidžių „TS“). Taip pat kai kurių NAP objektų teritorijos nėra pažymėtos riboženkliais. Tik dalis tų teritorijų šiuo metu yra ženklavamos laikiniais riboženkliais, tačiau be geodezinių matavimų.

Institucijos strateginis planavimas yra nuolat atsinaujinantis procesas, todėl 2002 metais, siekiant patobulinti, praplėsti bei panaikinti per dvejus metus praktiškai taikant metodiką išryškėjusius trūkumus, buvo parengta ir 2002 m. birželio mėn. Vyriausybės patvirtinta nauja Strateginio planavimo metodika³⁴.

Siekiant efektyviai įgyvendinti įvairių sričių reformas ir spręsti sudėtingas problemas, strateginis planavimas yra būtinas. Jo proceso metu institucija nuolat analizuoja aplinkos veiksnių įtaką institucijos veiklai, svarsto, kaip efektyviau panaudoti finansinius, materialinius, darbo išteklius užsibrėžtiems tikslams pasiekti. Planuojama yra taip, kad būtų pasiektas konkretus rezultatas per tam tikrą laikotarpį.

Lietuvoje strateginis planavimas vykdomas dviem lygiais:

1. politiniu – tobulinti prioritetų nustatymo procesą;
2. administraciniu – tobulinti sprendimų priėmimo procesą.

Pabrėžtina, kad ilgalaikiai kultūros savitumo išsaugojimo tikslai, uždaviniai ir priemonės apima ne tik Kultūros ministerijos veiklos sferas bei kompetenciją.

Tarptautinės konvencijos, kiti tarptautiniai ir Lietuvos teisės aktai reglamentuoja valstybės atsakomybę už paveldą.

- Nacionalinę kultūros paveldo apsaugos politiką formuoja Seimas, Vyriausybė ir Kultūros ministerija.
- Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos valstybinį administravimą atlieka Kultūros ministerijos įsteigta institucija - Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (KPD)
- Lietuvos Respublikos Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės ekspertai ir patarėjai kultūros paveldo apsaugos politikos klausimais yra Valstybinė kultūros paveldo komisija. Komisijos valdymą, finansavimą, uždavinius ir teises nustato Valstybinė kultūros paveldo komisijos įstatymas (2005).

³⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr.827 Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo. Valstybės žinios. 2002. Nr. 57–2312.

- Kultūros paveldo objektų apsauga taip pat rūpinasi savivaldybės, kurioms Vietos savivaldos įstatymu priskirtos savarankiškos ir ribotai savarankiškos kultūros paveldo apsaugos funkcijos.

4 lentelė

Nekilnojamojo archeologinio paveldo administravimo schema			
Kultūros paveldo politikos formuotojai			
Valstybinė kultūros paveldo komisija	LR Seimas	LR vyriausybė	Kultūros ministerija
Kultūros paveldo politikos vykdytojai			
Kultūros paveldo centras	Kultūros paveldo departamentas prie kultūros ministerijos	Savivaldybės Kultūros ir (ar) paveldosaugos skyriai arba už paveldosaugą atsakingi asmenys	

Šaltinis: sudaryta autorės

Strateginis planavimas leidžia analizuoti ir vertinti instituciją kaip sistemą ir siekti, kad visi jos padaliniai siektų užsibrėžtų tikslų. Pastoviai analizuojant situaciją, galima aiškiau suvokti institucijos tikslus ir racionaliau paskirstyti finansinius, materialinius ir darbo išteklius. Iškeliant strateginius tikslus bei numatant laukiamus rezultatus, sudaromos sąlygos geriau koordinuoti institucijos padalinių veiklą ir ją koreguoti, taip pat geriau kontroliuoti, kaip įgyvendinami tikslai.

Pagrindinė planavimo paskirtis - ištirti galimas ateities įvykių alternatyvas bei galimas situacijas, nustatyti įmanomas valdymo sprendimų sekas, reikalingų norimiems tikslams pasiekti. Sprendimai gali būti teisingi ir racionalūs tik tada, kai yra aiškiai nustatyti tikslai ir būdai jiems pasiekti. Jei nėra planavimo, tai praktiškai neįmanoma priimti teisingų sprendimų.

Strateginiam planavimui svarbų uždavinį atlieka programinio valdymo **funkcijos** :

Strateginis planavimas - tai sistemingas procesas tikslams nustatyti, strateginei analizei atlikti, bei sprendimams priimti.

Programos – tai valdymo priemonė kuo anksčiau nustatyti problemą, kurią reikia išspręsti, nustatyti tikslą ir uždavinius, konkrečiai teisingai identifikuoti ir sutelkti reikiamus išteklius, gauti reikiamą vadovybės pritarimą, sudaryti objektyvų pažangos vertinimo pagrindą.

Programinio biudžeto sudarymas – tai kai valdiškos lėšos apskaičiuojamos remiantis programos tikslais.

Struktūros nustatymas – tai organizacijos programinių ir organizacinių padalinių nustatymas, perdalinimas ar įsteigimas nustatant valdžios, atsakomybės ir tarpusavio santykius.

Stebėjimas ir kontrolė – tai priemonė, kurios laiku įspėja apie galimas problemas ir leidžia imtis koreguojamų priemonių.

Vertinimas – tai priemonės, skirtos išsiaiškinti, kaip vykdomi nustatyti uždaviniai ir kokios galimos sėkmės ar nesėkmės priežastys.

Programinio valdymo nauda strateginiam planavimui ta, kad aiškūs ir kryptingi tikslai; dėmesys sutelkiamas į tikslus; taip pat yra griežtesnė atskaitomybė; vyksta nenutrūkstantis vertinimas; išmatuojamas efektyvumas; yra kūrybingas valdymas; visada dėmesys sutelkiamas į potencialą; didesnis patikimumas; visada yra geros komandos sudarymas; pateikiama motyvacija; tai pat yra sudaryta teigiama įtaka ryšiam su visuomene bei lėšų skirstymui; tęstinumas.

Strateginio planavimo efektyvumui kol kas didelę įtaką turi valstybės strateginio planavimo subjekto neapibrėžtumas. Tačiau strateginis planavimas Lietuvoje yra tapęs reikšmingu plėtros garantu.

Mažai dėmesio buvo skiriama kelių institucijų vykdomoms - tarpinstitucinėms programoms. Nebuvo tokių valstybės institucijų veiklos koordinavimo, priežiūros ir atskaitomybės. Todėl buvo sunku sukontroliuoti, kiek lėšų panaudota tokių programų įgyvendinimui. Naujojoje Strateginio planavimo metodikoje buvo nustatyti tam tikri reikalavimai., siekiant tobulinti šių programų vykdymo koordinavimą ir atskaitomybę. Taip pat turi būti koordinuojamas ir Vyriausybės nustatytų prioritetų įgyvendinimas, todėl atsakingos institucijos turėtų informuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybę apie problemas, susijusias su šių patvirtintų prioritetų įgyvendinimu, bei teikti pasiūlymus.

Siekiant atgaivinti kultūros paveldą, sustiprinti tiesioginę valstybės institucijų ir visuomenės atsakomybę už kultūros paveldo išsaugojimą – paveldosaugos ekspertų ir specialistų pastangų dėka kultūros paveldo apsaugos dalis tapo Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano sudėtine dalimi ir nuostata ją privalomai rengti perkelta į savivaldybių teritorijų bendruosius planus. Tai sudarė sąlygas jau projektavimo stadijoje aktyviau dalyvauti visuomenei bei kvalifikuotai spręsti regionų savitumo išsaugojimo ir puoselėjimo problemas.

Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos kasmet rengia ir vykdo kultūros paveldosaugos programas, pagal kurias, bendradarbiaujant su savivaldybėmis, įgyvendinamos regionų plėtros programos, tvarkomi kultūros paveldo objektai bei padedama savivaldybėms rengti projektinius pasiūlymus ES struktūrinių fondų paramai gauti. Tenka pažymėti, kad šių programų įgyvendinimui skiriamų valstybės biudžeto lėšų kiekis didėja žymiai lėčiau, negu kasmet auga valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų dalis. Kultūros paveldo apskaitai pagerinti įsteigtas Kultūros vertybių registras, į kurį perkeliamos ir toliau registruojamos nekilnojamosios ir kilnojamosios kultūros vertybės. Naujoji sistema sudaro galimybę analizuoti ir vertinti visas iki šiol užfiksuotas ir naujai išaiškinamas Lietuvos kultūros vertybes. Vieninga

kultūros vertybių apskaitos sistema, apimanti visas kultūros paveldo rūšis, sudaro teisesines kultūros vertybių apsaugos sąlygas.

Visuomenės švietimas kultūros savitumo išsaugojimo srityje vykdomas kaupiant, saugant, sisteminant ir skleidžiant žinias apie kultūros paveldą ir jo apsaugą. Visuomenėje jau plačiai žinoma Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos jau eilę metų vykdoma Europos tarybos programa – Europos paveldo dienos - tarptautinis kultūros paveldo aktualizavimui skirtas renginys, supažindinantis su juo visuomenę.

Šios programos pagrindu rengiami edukaciniai projektai, sukuriami dokumentiniai filmai, išleidžiama kultūros paveldo apsaugai skirtų leidinių, vyksta dalykiškas bendradarbiavimas su žiniasklaidos priemonėmis. Kasmet Europos paveldo dienose vis kita kultūros paveldo sritis iškeliamą kaip prioritetinę.

5 lentelė

Europos paveldo dienos

METAI	TEMA
1998 m.	Kultūros vertybių apsauga: piliečiai, visuomenė, valstybė
1999 m.	Istoriniai parkai ir sodai Lietuvoje
2000 m.	Technikos paminklai Lietuvoje
2001 m.	Gynybiniai įtvirtinimai Lietuvoje
2002 m.	Medinė architektūra Lietuvoje
2003 m.	Istoriniai miestai: sena ir šiuolaikiška
2004 m.	Žydų kultūros paveldas Lietuvoje
2005 m.	Europa, bendras paveldas. Kultūros vertybės ir kultūrinis turizmas
2006 m.	Europa, bendras paveldas. Išsaugokime praeitį
2007 m.	Europa, bendras paveldas. Kultūros keliai
2008 m.	Istoriniai vargonai Lietuvoje
2009 m.	Europa, bendras paveldas. Istoriją kuriame kartu
2010 m.	Šeima ir kultūros paveldas
2011 m.	Paslėpti lobiai. Sieninė tapyba

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis KPD informacija. Prieiga per internetą

http://www.kpd.lt/lt/europos_paveldo_dienos?page=1

2001 metų Europos paveldo dienų metu aptarta vieno iš NAP objektų – piliakalnių raida, kaip labai svarbus gynybinių įtvirtinimų vystymosi etapas. Visuomenei ir ypač besidominčiam kultūros paveldu jaunimui buvo parodyta kuo įdomūs ir reikšmingi yra gynybiniai įtvirtinimai

Lietuvoje. Pradėtos organizuoti talkos NAP objektų tvarkymui, pritraukiant moksleivius ir kitas visuomenės grupes, kas atskleidė naujas galimybes paveldo išsaugojimui.

2. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS VYSTYMO GALIMYBIŲ TYRIMO METODOLOGINIS PAGRINDAS

Tyrimo metodologija ir metodai

Nekilnojamo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybių tyrimo metodologija grindžiama užsienio ir Lietuvos mokslininkų teorinėmis koncepcijomis, analizuojančiomis nekilnojamo archeologinio paveldo sampratą, reikšmės, paveldo valdymo ir politikos, apsaugos politikos, apsaugos tendencijų aspektus (Feilden ir Jokilehto, 1998; Lehtimäki, 2007; Stariuk, 2005; Wille J.H. Williams, 2000; Glosienė, Manžuch, 2003; Markevičienė, 2007; Spietinienė, Tamošiūnas, 2008; Jurevičienė, 2009; Stancikienė, 2009; Glemža, 2009; Jurevičienė, 2010 ir kt).

Atsižvelgiant į darbo problemos naujumą bei specifiškumą, buvo nuspręsta pasirinkti kokybinio tyrimo metodų panaudojimą. Kokybiniai tyrimai itin išpopuliarėjo sociologijoje per paskutinius tris dešimtmečius, kadangi iškilo poreikis pereiti nuo globalių problemų racionalaus pažinimo prie lokalių bendrijų, socialinių mažumų ar kasdienės žmonių socialinės praktikos pažinimo (Tidikis, 2003). Naudojant kokybinius tyrimus, galima išsiaiškinti realios praktikos subjektyvius dalykus. Kokybiniai tyrimai yra naudojami tais atvejais, kada reikia:

- Praplėsti tiriamą problemą
- Numatyti reiškinio vystymosi dinamiką
- Gauti įvairiapusės informacijos
- Prisidėti prie teorijos kūrimo
- Kurti naujas hipotezes

Kokybinė metodologija įgalina tyrėją nuolat nuosekliai plėsti žinias apie situaciją, nes jis siekia apibūdinti socialinę realybę (Bitinas ir kt., 2008). Kokybinių tyrimų metodai yra lankstūs, nes orientuoti į interpretaciją, o ne į matavimus; į procesą, o ne į išvadą; atkreipia dėmesį į situacijas ir elgesio ryšį, kuris daro didžiausią įtaką patirties formavimui (Kardelis, 1997). Anot Kardelio (2002), svarbiausias kokybinių tyrimų elementas – tyrimo duomenų apibendrinimas.

Siekiant pagrindinio **tyrimo tikslo** - *ištirti nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes Tauragės rajone* - pasirinktas pusiau struktūruoto interviu bei dokumentų analizės metodai. Pusiau struktūruoto interviu metodo pasirinkimą lėmė prielaida, kad nagrinėjama problema yra itin specifiška, reikalaujanti asmeninės tyrimo dalyvių nuomonės. Interviu metodas leidžia priartėti prie žmonių suvokimo ir pasiekti gerą tarpusavio supratimą (Tidikis, 2003). Manoma, kad pusiau struktūruoto interviu, bei duomenų analizės metodai padės įvertinti esamą archeologinio paveldo apsaugos bei panaudos situaciją, suformuluoti esmines praktinių pasiūlymų gaires, atskleisti kompetentingų specialistų nuomonę tyrimo klausimais.

Dokumentų (turinio) analizės metodo panaudojimas

Daugelis mokslininkų turinio analizę bendraja prasme priskiria kiekybinei socialinių mokslų metodų šakai, tačiau yra teigiančių, jog ji gali būti ir „kokybinė“. Šiais laikais takoskyra tarp kiekybinės ir kokybinės metodologijos nebėra taip sureikšminama³⁵, nors reikia pripažinti, kad šios dvi tyrimų metodologijos skiriasi požiūriu į tai, kaip ir kokie rodikliai pasirenkami įvairiems ieškiniams ar sąvokoms tirti ir kaip jie vėliau matuojami.

Šiame darbe turinio analizę atlikta nagrinėjant Tauragės rajono savivaldybės strateginio planavimo dokumentus, detaliuosius planus bei informacinius straipsnius apie nekilnojamojo archeologinio paveldo išteklius. Tolsti (1969) apibrėžia turinio analizę kaip „bet kurią išvadų darymo, objektyviai ir sistemiškai nagrinėjant specifinius pranešimų bruožus, techniką“. Turinio analizę sudaro kategorijų formulavimas ir šių kategorijų panaudojimo atvejų tekste skaičiaus nustatymas (Silverman, 1993). Turinio analizę (kartais dar vadinama tekstine analize) buvo išplėtotą masinės komunikacijos studijų srityje (Silverman, 1993), tačiau vėliau turinio analizę išplito ir į kitas socialinių mokslų tyrimų sritis.

Turinio analizę gali būti panaudota iš esmės bet kokiuose komunikacijos tyrimuose (Babbie, 2005). Yra keletas turinio analizės privalumų. Vienas iš didžiausių privalumų yra finansinių ir laiko išteklių ekonomija. Turinio analizei atlikti pakanka surinkti dokumentus, kad būtų galima atlikti kodavimą. Taip pat šis metodas įgalina suderinti kiekybinę ir kokybinę analizę. Turinio analizę yra atkartojama laiko ir erdvės požiūriais, jeigu tik tiriami dokumentai išlieka prieinami. Dar vienas privalumas yra tai, jog turinio analizę nėra tiriamiems reiškiniams poveikį turintis tyrimo metodas.

Be abejo, kaip ir kiekvienas metodas, turinio analizę turi ir tam tikrų trūkumų (Babbie, 2005). Turinio analizės metodu yra tiriamos tik tos komunikacijos, kurios yra užrašytos Daugeliu atvejų užrašytos komunikacijos tik iš dalies sutampa su žodinėmis komunikacijomis.

Apklauso (pusiau struktūruoto interviu) metodo panaudojimas

Interviu, kaip kokybinių duomenų rinkimo metodo taikymas grindžiamas prielaida, kad prasminga žinoti informantų požiūrius, vertinimus ir nuomones. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (Bitinas ir kt, 2008). Interviu, kaip apklauso metodas, yra gana sudėtingas, reikalaujantis kruopštaus ir atsakingo pasirengimo. Tai dviejų žmonių pokalbis, inicijuotas tyrinėtojo tam tikram tikslui pasiekti, t. y. gauti reikalingos informacijos, kuri būtų naudinga sisteminiam tyrimo aprašymui ir aiškinimui (Cohen, Manion, 1989).

³⁵ Robson, C. *Real World Research* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers, 2002. (cit. Morkevičius, V., (2005) *Terra incognita: kiekybinė viešosios politikos diskurso turinio analizė. VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS* • 2005. Nr. 11)

Interviu, kaip ir visi kiti tyrimo metodai, visada turi tam tikrų netikslumų, nukrypimų. Pastebėta tendencija, kad tyrinėtojas linkęs savaip matyti respondentą, siekia atsakymų, patvirtinančių jo išankstinę nuostatą. Respondentas gali neteisingai suprasti klausimą, o tyrinėtojas gali neteisingai interpretuoti atsakymą. Tyrimai parodė, kad religija, socialinė klasė (socialinis statusas, amžius) taip pat turi įtakos nukrypimams. Siekiant jų išvengti, reikia labai tiksliai ir dėmesingai formuluoti klausimus, kad jų prasmė būtų visiškai aiški, o tyrinėtojas turi būti susipažinęs su galimomis problemomis. Kiekvienas tyrimo metodas turi būti gerai paruoštas. Johnson (1987), interviu pasiruošimo žingsnius išskirsto sekančiai:

1) Aiškiai suformuluoti tikslą. Būtina konkrečiai žinoti, ką norime išsiaiškinti ir kaip tai padaryti.

2) Iš anksto pasiruošti klausimus. Numatyti būsimus tiriamojo atsakymų nukrypimus nuo paruoštų klausimų. Kiekvienas formuluojamas klausimas yra glaudžiai susijęs su apklausiamojo patirtimi, jo susiformavusia nuomone.

3) Kuo daugiau sužinoti apie apklausiamą asmenį (tikslų vardą, pavardę, profesiją, su tyrimu susijusią jo veiklą ir pan.).

4) Nuspręsti, kokiomis priemonėmis bus fiksuojamas pokalbis, ir jas iš anksto paruošti:

- pastabų rašymas popieriaus lape ar kompiuteryje;
- diktofono įrašas;
- klausymas ir atsakymų užrašymas vėliau iš atminties.

Informacijos fiksavimo priemonės pasirinkimas, turi būti priimtinas ir tiriamajam ir tyrėjui. Kai kuriuos asmenis gali trikdyti diktofonas arba vaizdo kameras, kitus – net popieriaus lapas, todėl priemonės gali tekti keisti atsižvelgus į situaciją ir tiriamojo poreikius.

Interviu metodas gali būti dviejų tipų: struktūrizuotas ir nestruktūrizuotas (laisvasis). Laisvasis interviu yra parankus, kai reikia giliai įsigilinti į nagrinėjamą problemą ar kai mažai žinoma apie nagrinėjamą sritį. Tačiau yra rizikingas būdas, nes klausimai tyrimo pabaigoje gali radikaliai skirtis nuo tų, kurie buvo pradiniam etape, be to, leidžia interviu atlikėjui per daug įsijausti, įtakoti pokalbio eigą (Kumar, R., 1999). Taip pat išskiriamas ir tarpinis variantas: pusiau struktūrizuotas interviu, kada yra numatomas preliminarus klausimynas – bendros gairės, tačiau pokalbis gali vykti laisvai, kai kurie klausimai atsiranda pokalbio metu, respondentas gali įtakoti interviu eigą.

Temos tyrimui atlikti pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, kai iš anksto numatomi interviu klausimai ir pasiliekiama galimybė juos keisti vietomis bei užduoti papildomus klausimus (Bitinas ir kiti). Esminių sąvokų analizavimas ir interviu metodo galimybių analizė padeda suformuoti interviu klausimus.

Tyrimo kontekste interviu klausimus sudaro tokie blokai:

1. Duomenys apie respondento atstovaujamą instituciją, jos atliekamas funkcijas

nekilnojamojo archeologinio paveldo srityje.

2. Problemų, susijusių su nekilnojamojo archeologinio paveldo apsauga, atskleidimas.
3. Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų vystymo (panaudos) perspektyvų išsiaiškinimą.

Interviu leidžia gauti informacijos iš pokalbių su didele patirtį, gerų su manymų ir daug žinių turinčiais asmenimis. Tai nesistemiški ir neformalūs pokalbiai, kai tyrėjas stengiasi juos pakreipti tokia linkme, kad pokalbio dalyvis pasakytų kuo daugiau informacijos rūpimu klausimu (Pranulis, 1998). Taikant šį metodą informacija renkama tiesiogine verbaline sąveika tarp individų. Interviu leidžia sužinoti žmonių mintis, idėjas, požiūrius, patirtį ir įsitikinimus, suprasti nuotaikas, džiaugsmus ir nusivylimus bei išsiaiškinti jų priežastis. Dauguma klausiamųjų džiaugiasi ir jaučia malonumą galėdami jais pasidalinti su kitais žmonėmis, tačiau yra tokių, kurie į interviu žiūri labai nepatikliai, lyg į kišimąsi į jų asmeninį gyvenimą ar veiklą (Johnson, 1987). Kardelis (1997) teigia, kad tiriamojo interviu metodo paskirtis gali būti trejopa:

- Tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikiamai informacijai gauti. Pavyzdžiui, sužinoti, ką mano respondentas, išsiaiškinti, ką asmuo žino (žinių informacija), ką jis mėgsta ir ko nemėgsta (vertybės), ką galvoja (požiūriai).
- Priemonė iškeltai hipotezei patikrinti. Pavyzdžiui, nustatyti arba patikslinti kintamųjų ir tiriamojo įvykio ryšius.
- Metodas gali būti taikomas kartu su kitais tyrimo metodais ir renkant informaciją, ir įvertinant kitus metodus, pavyzdžiui, anketinę apklausą.

Tyrimo imties charakteristikos

Tyrimo dalyviai. Tyrimui atlikti iš septynių Tauragės rajono institucijų, susijusių su nekilnojamojo archeologinio paveldo vystymo apsauga ir (ar) jo panaudojimu, atrinkti ir paklausti septyni respondantai (ekspertai). Demografinės ekspertų charakteristikos pateiktos 6 lentelėje.

Demografinės ekspertų charakteristikos

Eksperto darbovietė	Pareigybė
Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Tauragės teritorinis padalinys	Padalinio vedėjas
Tauragės rajono savivaldybės Kultūros ir sporto skyrius	Skyriaus vedėjas
Tauragės rajono savivaldybės b.į. Kultūros centro Kultūros paveldo tarnyba	Tarnybos vadovas
Tauragės rajono savivaldybės Plėtros, investicijų ir turto valdymo skyrius	Skyriaus vyr. specialistas
Tauragės rajono savivaldybės Architektūros ir urbanistikos skyrius	Skyriaus vedėjas
Pagramančio regioninio parko direkcija	Lankytojų centro administratorius
Tauragės VVG	Pirmininkas

Susitarus su respondentais dėl interviu laiko, klausimai iš anksto pateikiami raštu.

Pirminių duomenų rinkimas apėmė respondentų, atitinkančių kriterijus, atranką ir bandomąją apklausą (interviu metodu). Pagrindinis kriterijus, atrenkant tyrimo dalyvius – visi respondentai turėjo atstovauti institucijas vienaip ar kitaip susijusias su nekilnojamojo archeologinio paveldo apsauga ar jo naudojimu.

Analizuojant tyrimo duomenis tyrimo dalyvių vardai neminimi, jiems suteikiami kodai. Institucijos, kuriose vyko tyrimas, yra nurodytos prie tyrimo dalyvių.

Apklausoje dalyvavusių ekspertų charakteristikos

Eksperto identifikavimo kodas	Lytis	Amžius	Patirtis, susijusi Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsauga (metais)	Išsilavinimas
A.	Vyras	41-50	18	Aukštasis universitetinis
B.	Vyras	Daugiau nei 60	3	Aukštasis universitetinis
C.	Vyras	51-60	20	Aukštesnysis
D.	Moteris	31-40	-	Aukštasis universitetinis
E.	Moteris	31-40	-	Aukštasis universitetinis
F.	Moteris	41-50	5	Aukštasis universitetinis
G.	Moteris	51-60	-	Aukštasis universitetinis

Individualūs interviu vykdomi respondentų darbovietėse. Tyrimo duomenys fiksuojami raštu (tyrimo organizatoriaus), o sutikus respondentui – įrašinėjama į elektronines laikmenas. Vidutinė individualaus interviu trukmė ~ 45 min.

Tyrimo duomenys pradami analizuoti po pirmųjų interviu, siekiant išsiaiškinti atskiras interviu spragas, kad būtų galima numatyti klausimų papildymą arba performavimą, siekiant gauti tikslesnius respondentų atsakymus.

Atliekant interviu turinio analizę, duomenys skirstomi į prasminius vienetus (teiginius, respondentų pasisakymus). Teiginiai grupuojami į išryškėjusias atsakymų kategorijas bei interpretuojami.

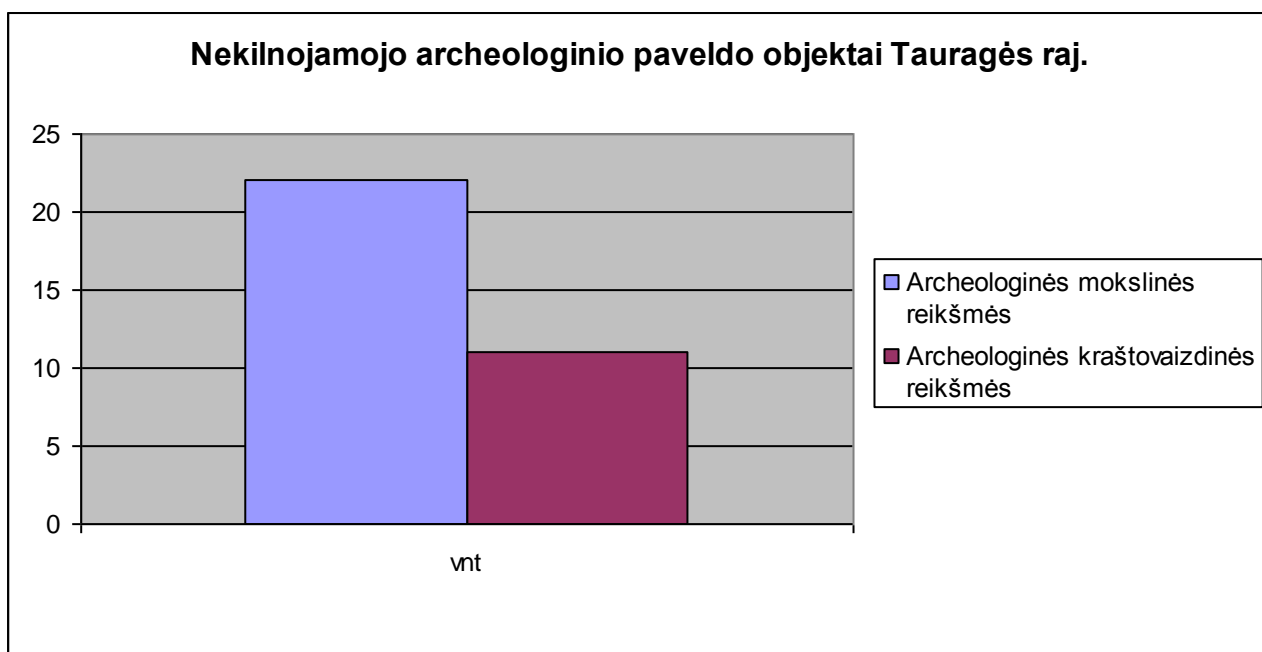
3. NEKILNOJAMOJO ARCHEOLOGINIO PAVELDO APSAUGOS VYSTYMO GALIMYBIŲ TAURAGĖS RAJONE TYRIMO REZULTAI

Nekilnojamojo archeologijos paveldo Tauragės rajone ištekliai ir reikšmė

Archeologijos paveldo apsauga susideda iš šio paveldo apskaitos, pradinė apsaugos, skelbimas saugomu, saugojimo teisinio reglamentavimo, tvarkybos darbų atlikimo archeologijos paveldui išsaugoti, jo pažinimo sklaidos ir integravimo į visuomenės gyvenimą (J. Jurevičienė, 2010).

Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektai skirstomi į kelias grupes: senovės gyvenamąsias, gynybines, ūkinės veiklos, laidojimo ir kulto vietas. Detalesnė informacija apie konkrečius objektus ir jų reikšmę pateikiama 1 priede. Nekilnojamojo archeologinio paveldo objektų ištekliai ir nustatyta reikšmė atsispindi Tauragės rajono savivaldybės bendrajame teritoriniame plane (1 priedas). Jame išskiriama:

- archeologinę-mokslinę reikšmę (vertę) turintys objektai. Tai - Tauragės dvarvietė, senkapiai, kapinynai, senovės gynybiniai įtvirtinimai, kai kurios senovės gyvenvietės, kurių vertingoji kultūrinė dalis yra po žeme.
- archeologinę – kraštovaizdinę reikšmę turi piliakalniai, todėl nenuostabu, kad šie objektai įtraukiami M. Fielden ir J.Jokilehto (1998) aprašytą socialinės-ekonominės vertės grupę.

3 pav. sudaryta autorės, remiantis Tauragės rajono teritorijos bendrauoju planu. Sprendiniai (2007) Skyrius - Tauragės rajono nekilnojamojo kultūros paveldo objektu sąrašai: Archeologijos vertybės

Piliakalniai tipologijos aspektu bene patys įvairiausi archeologinio paveldo atstovai, savo funkcionavimo laikais apėmę ir gyvenamąją ir gynybinę paskirtį. Šiandien juos ženklina gynybinių

įtvirtinimų liekanos (pylimai, grioviai), aikštelėse ir papėdėje aptinkami senovės dirbiniai, kultūrinis sluoksnis.

Naujų archeologijos paveldo objektų atradimas yra nuolatinis procesas, bet, kad objektas būtų įtrauktas saugomų objektų sąrašą reikalingas mokslininkų, atliekančių specializuotus tyrimus, patvirtinimas.

Išnagrinėjus Tauragės kultūros centro Kultūros paveldo tarnybos archyvo medžiagą (pateikėjas – tarnybos vadovas Edmundas Mažrimas), atskleista, kad Tauragės rajono archeologijos paminklų apsauga, jų žvalgymas ir tyrimas (archeologiniai paveldo kasinėjimai) turi galias tradicijas. XIX-XX amžių sandūroje dalį rajono paveldo žvalgė Fiodoras Pokrovskis, Liudvikas Kšivickis. Po Antrojo pasaulinio karo šį paveldą žvalgė LSSR MA Istorijos instituto specialistai, Kultūros ministerijos Mokslinės metodinės tarybos archeologai. XIX a. pr. Adakavo II-III a. pilkapyną tyrė Dionizas Poška, Greižėnų II-IV a. kapinyną 1897-1898 m. tyrė vokiečių archeologas Adalbertas Becenbergeris, 1990 m. Arvydas Asadauskas. Šaukėnų III-IV a. kapinyną 1981-1983 m. tyrė MA II archeologas Jonas Stankus ir Vilniaus Pedagoginio instituto dėstytojas Eugenijus Jovaiša. Dauglaukio I-III a. kapinyną 1983 m. tyrė MMT archeologas Jonas Balčiūnas, 1984-1995 m. archeologas Eugenijus Jovaiša, o 1991-1995 m., 1997 m. greta buvusią šventvietę tyrė Arvydas Malonaitis ir 2000 m. greta buvusią apeigų vietą – Arvydas Malonaitis. Ringių III-V a. kapinyną tyrė MMT archeologas Jonas Balčiūnas. Ližių XVI-XVII a. kapinyną 2000 m. tyrė MA II archeologas V. Kazakevičius. 1994-1995 m. Dauglaukio senovės gyvenvietę žvalgė Vilniaus pedagoginio universiteto archeologas Arvydas Asadauskas ir Arvydas Malonaitis, o 2004 m. tyrė archeologas Arvydas Malonaitis. Tauragės dvarvietę 2001 m. tyrė archeologas Eugenijus Ivanauskas. Vėluikių II-IV a. kapinyną 2006-2007 m. tyrė Vilniaus pedagoginio universiteto archeologas profesorius Eugenijus Jovaiša.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo reikšmė Tauragės rajone nagrinėjama remiantis M. Lehtimäki (2007) septyniais kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principais. Duomenų analizei pasirinktas Tauragės rajono savivaldybės Kultūros centro 2008-2010 m. Strateginio plano Kultūros paveldo apsaugos srities priemonių planas (8 lentelė).

Kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principų pritaikymas

Kultūros paveldo reikšmės atskleidimo principai	Principų pritaikymas
<p>1 principas. Prieinamumas ir supratimas Kultūros paveldo interpretavimo ir pristatymo paskirtis – padėti suprasti kultūros paveldo vietovių vertę, skatinti visuomenę suvokti, jog jas reikia saugoti ir įsitraukti į tokią veiklą.</p>	Švietimo, lavinimo ir kitos paveldosaugos programos - skaitomos paskaitos, vedamos ekskursijos, tvarkomi piliakalniai, įtraukiant visuomenę.
<p>2 principas. Informacijos šaltiniai. Interpretuojamo ir įvairiems visuomenės sluoksniams pristatomo kultūros paveldo reikšmė, nustatoma remiantis moksliniais tyrimais arba gyva kultūrine tradicija, turi būti aiškiai apibrėžta ir kruopščiai dokumentuojama</p>	Leidžiami lankstinukai, informaciniai leidiniai, knygos, spausdinami straipsniai rajono periodinėje spaudoje.
<p>3 principas. Dėmesys aplinkai ir kontekstui Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turėtų skatinti materialijų ir nematerialijų kultūros paveldo vietovių verčių apsaugą jų natūraliojoje aplinkoje, kultūrinuose ir socialiniuose kontekstuose.</p>	Organizuojamos talkos – tvarkomi NAP objektai. Sukaupia kraštotyrinė medžiaga sisteminama, saugoma ir teikiama metodinę paramą studentams, visuomeninėms organizacijoms.
<p>4 principas. Autentiškumo išsaugojimas Pagarba kultūros paveldo vietovių autentiškumui reiškia atskleidžiant jų istorinio audinio reikšmę ir kultūrinę vertę, saugojant jas nuo neigiamo ardančios interpretuojamosios infrastruktūros poveikio, lankytojų spaudimo, netikslaus arba nepriimtino interpretavimo.</p>	Autentiškumo išsaugojimas remiasi teisės aktais ir kitais dokumentais, švietimo programomis.
<p>5 principas. Tvarumo planavimas Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turi prisidėti prie tvarios kultūros paveldo vietovių apsaugos, skatinant visuomenės supratimą ir dalyvavimą apsaugos darbuose, užtikrinant ilgalaikę interpretuojamosios infrastruktūros priežiūrą ir nuolatos tikrinant interpretacijų turinį.</p>	Dalykiškas bendradarbiavimas su kitomis tarnybomis, įstaigomis ir organizacijomis, sudarant palankias sąlygas racionaliai paveldosaugai.
<p>6 principas. Aprėpties principas Kultūros paveldo interpretavimas ir pristatymas turi remtis aprėpties principu: padėti visoms suinteresuotosioms šalims ir bendruomenėms dalyvauti rengiant ir įgyvendinant interpretavimo programas.</p>	Moksleivija, jaunimas, gavęs švietėjiškų žinių apie krašto paveldą bei istoriją – labiau išprusęs ir palankiau nusiteikęs globoti kultūros paveldą.
<p>7 principas. Tyrimų, mokymo ir vertinimo svarba Būtina parengti technines ir profesines kultūros paveldo interpretavimo ir pristatymo gaires, apimančias technologijas, tyrimus ir mokymus. Tokios gairės turi būti pritaikytos atitinkamiems socialiniams kontekstams ir užtikrinti juose tvarią veiklą.</p>	Atlikti archeologiniai tyrinėjimai Dauglaukio senovės gyvenvietėje ir Vėluikių kapinyne. Kasinėjimuose dalyvavęs prof. E. Jovaiša su studentų grupe, paruošė dvi muziejines ekspozicijas, išleido vaizdo kompaktinę plokštelę, informacinį leidinį.

Apibendrinant, galima teigti, kad nekilnojamasis archeologinis paveldas nėra prieinamas plačiajai visuomenei, o tik tam tikrai specialistų grupei. Susidomėjimas archeologiniu nekilnojamu paveldu Tauragės krašte pastebimas nuo XIX a. Išanalizavus Tauragės rajono NAPA, remiantis Kultūros centro strateginiu planu (2008-2010) pastebima, kad vykdant paminklo sauginę veiklą, pritaikyti visi 7 kultūros paveldo reikšmės principai.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės Tauragės rajone pagrįstos administruojančių institucijų bei teisinės bazės sąveikomis

Kultūros paveldo objektų apsauga rūpinasi savivaldybės, kurioms Vietos savivaldos įstatymu (1994) priskirtos savarankiškos ir ribotai savarankiškos kultūros paveldo apsaugos funkcijos.

Neatitikimai ir nesusipratimai prasideda jau nuo pirmųjų nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos (NKPA) įstatymo straipsnių, tačiau akivaizdžiausiai jie atsispindi, kai kalbama apie funkcijų paskirstymą. Pavyzdžiui, kultūros vertybių valdytojais regionuose dažniausiai yra privatūs savininkai ir savivaldybės, kurioms remiantis LR Vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049) 6 straipsnyje prie savarankiškųjų savivaldybių funkcijų priskiriama ir „saugomų teritorijų steigimas, vietinės reikšmės gamtos bei kultūros paveldo objektų paskelbimas savivaldybės saugomais objektais“. NKPA įstatymo taip pat 6 straipsnyje reglamentuotos savivaldybių funkcijos, kurių net keletas dubliuojasi su Kultūros paveldo departamento funkcijomis, apibrėžtomis to paties įstatymo 5 straipsnyje. NKPA 6 straipsnio 4 punktą teigia, kad „Savivaldybių paveldosaugos padaliniai savivaldybės tarybos paskelbtų saugomų objektų atžvilgiu atlieka funkcijas, nurodytas šio įstatymo 5 straipsnio 10 dalies 2,7-11, 13-19 punktuose[...]“, t.y. atlieka tokias funkcijas, kurios yra aprašytos ir Kultūros paveldo departamento funkcijose. **Akivaizdu, kad funkcijos dubliuojasi ir kyla klausimas, tai kuri gi institucija ir kuris įstatymas (NKPA ar Savivaldos) yra viršesni.** Atitinkamai, kad dubliuojantis funkcijoms, iškyla teisinių ir, atitinkamai, teisminių problemų.

Be to, savivaldybių paveldosaugos padaliniai nėra tiesiogiai savivaldybių administracijų dalis ir, dažniausiai, tiesiogiai atskaitingi Kultūros paveldo departamentui. NKPA įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje pažymima, kad „konkrečių nekilnojamųjų kultūros vertybių atskleidimą organizuoja Departamentas ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai“. Lyg ir suprantama, tačiau šiame įstatyme nėra savivaldybėms tokios numatytos ir, atitinkamai, leistinos, funkcijos. Tad ar savivaldybės paveldosaugos padalinys turi tokią kompetenciją?

Valstybės kontrolės kultūros paveldo išsaugojimo valstybinio audito ataskaitoje³⁶ rašoma: „Nekilnojamojo kultūros paveldo stebėseną pradėta vykdyti nuo 2006 metų. Kultūros paveldo departamentas valstybės biudžeto lėšomis koordinuoja ir organizuoja stebėseną, jai metodiškai vadovauja. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai vykdo stebėseną (ne rečiau kaip kartą per penkerius metus turi apžiūrėti kiekvieną vertybę), visų vertybių apžiūros ir būklės fiksavimo duomenis teikia KPD, atlieka poveikio savo saugomoms vertybėms vertinimą, apibendrinimą ir prognozavimą. Savivaldybių paveldosaugos padaliniai, fiksuodami vertybės būklę, turi nustatyti vertybės, jos vertingųjų savybių ir aplinkos būklę, ją palyginti su būkle, fiksuota ankstesnėse

³⁶ Valstybinio audito ataskaita. Kultūros paveldo išsaugojimas. Vilnius: 2010 m. vasario 10 d.

apžiūrose. Pažymėtina, jog šiose taisyklėse nepakankamai aiškiai pasakyta, kaip reikia vykdyti ir pagal kokius kriterijus vertinti objekto būklę: objekto būklės kaita aprašoma ir vertinama penkių balų sistema, tačiau taisyklėse nenurodoma, kada ir kokį balą rašyti“.

Savivaldybių paveldosaugos padaliniai ne vėliau kaip iki 2010 m. vasario 1 d. privalėjo apžiūrėti kiekvieną KVR (Kultūros vertybių registre) esančią ir į savivaldybės teritoriją patenkančią vertybę bei užfiksuoti jos būklę. Dažnai savivaldybės, nurodydamos teisinės arba ekonomines priežastis, apsiriboja būklės patikrinimu tik tais atvejais, kai planuojamas sandoris (pagal NKPAĮ nuostatas savivaldybės privalo atlikti būklės patikrinimą, jeigu planuojamas sandoris, kurio objektas yra vertybė), bet neatlieka veiksmų, nustatytų Stebėsenos taisyklėse, todėl sudėtinga atlikti poveikio vertinimą valstybės mastu. Savivaldybių paveldosaugos padaliniuose dažnai dirba vienas du darbuotojai, kurie neturi nei finansinių, nei žmogiškųjų išteklių užtikrinti tinkamą kultūros paveldo objektų stebėseną. Todėl objektų būklę stebi ir KPD teritoriniai padaliniai. Būna atvejų, kai ir KPD, ir savivaldybių paveldosaugos padaliniai stebi tuos pačius kultūros paveldo objektus³⁷. Šie teiginiai pateikti Valstybės audito išvadose tik dar vienas patvirtinimas, kad NKPA įstatymas netinkamai apibrėžė kultūros paveldą kontroliuojančių padalinių funkcijas. Taip pat yra akivaizdu, kad savivaldybės nėra pajėgios iš savo biudžeto skirti pakankamai lėšų šioms funkcijoms vykdyti. Iškyla dar viena problema – finansavimas. Kadangi, kultūros paveldo apsauga, priežiūra – yra savarankiška vietos savivaldos funkcijas, tad ir lėšos šiai funkcijai vykdyti yra ne skiriamos iš Vyriausybės, o finansuojama iš savivaldoje surenkamo biudžeto. Situacija dėl funkcijų pasiskirstymo ir finansavimo lyg ir akivaizdi, tačiau jau toje pačioje Valstybės kontrolės ataskaitoje rašoma, kad „nuo 2005-04-20 iki 2008-12-31 iš viso stebėsenos metu įvertintos 5377 KVR esančios nekilnojamosios kultūros vertybės, o iš savivaldybių gauti 1507 būklės patikrinimo aktai. Nors teisės aktuose numatyta, kad vertybių būklę turi tikrinti savivaldybių paveldosaugos padaliniai, tačiau net 70 proc. visų apžiūrėtų vertybių apžiūrėjo Kultūros paveldo departamentas, o savivaldybės - 30 proc. Jeigu savivaldybės paveldosaugos padaliniai ir toliau tokiu tempu (vidutiniškai kasmet apie 500 vertybių) atliks vertybių apžiūros ir jų būklės fiksavimo darbus, visos šiuo metu KVR esančios vertybės (16 233) bus apžiūrėtos tik apie 2040 metus“³⁸.

Pagal Žemės įstatymo 6 straipsnį („Valstybinės žemės valdymo teisė“): „įstatymais ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais valstybinės žemės valdymo teisė suteikiama valstybės institucijoms, savivaldybėms, miškų urėdijoms, valstybinių parkų administracijoms. Valstybės institucijos, miškų urėdijos, valstybinių parkų administracijos turi teisę neviršydamos suteiktų įgaliojimų naudoti žemę, teikti apskrities viršininkui siūlymus ją išnuomoti kitiems fiziniams ir juridiniams asmenims.

³⁷ Valstybinio audito ataskaita. Kultūros paveldo išsaugojimas. Vilnius: 2010 m. vasario 10 d.

³⁸ Ten pat

Kitą valstybinę žemę, nesuteiktą valdyti pirmojoje dalyje išvardytiems subjektams, apskrities teritorijoje valdo apskrities viršininkas“.

Pagal Nekilnojamųjų kultūros paveldo apsaugos įstatymo 13 str. „*už nekilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą atsako jų savininkai ir valdytojai*“. Neaiškumą dėl savininkų ir valdytojų įveda tas pats NKPAI 13 str., kuris sako, kad „*savivaldybės atsako už jų valdomų, taip pat jų teritorijose esančių, bet konkrečių savininkų ar valdytojų neturinčių nekilnojamųjų kultūros vertybių išsaugojimą, rūpinasi, kad kitų nekilnojamųjų kultūros vertybių savininkai ir valdytojai galėtų tinkamai saugoti šias vertybes*“. Piliakalniai, senkapiai, pilkapiai, senovės gyvenvietės ir kiti nekilnojamojo archeologinio paveldo objektai yra įrašomi į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro Archeologinių vietų sąrašą, t.y. išvardinti archeologijos objektai, yra ne statinys, o teritorija - žemė, kurios savininku esant valstybei, valdytoju, panaikinus Apskrities viršininko administracijas turėjo perimti Nacionalinė žemės tarnyba, prie Žemės ūkio ministerijos.

Keblumų dėl to kyla, ir tada, kai vykdoma piliakalnių priežiūra bei saugojimas. Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 14 str. „*konkretūs nekilnojamųjų kultūros vertybių saugojimo reikalavimai nustatomi jų apsaugos reglamentuose*“, o nekilnojamųjų kultūros paveldo apsaugos reglamentus sudaro ir nustato Kultūros paveldo departamentas (KPD).

Opi problema lieka Nekilnojamųjų kultūros vertybių registro kadastrinių duomenų integravimas ir teisinė kultūros vertybės teritorijos registracija Nekilnojamojo turto registre ir kadastre.

NKPA Įstatymo 14 straipsnyje sakoma: „*Valdytojo pareiga yra rūpintis kultūros paveldo objekto išsaugojimu. Valdytojas privalo: prižiūrėti kultūros paveldo objektą, jo teritoriją, vietovę: laiku šalinti atsiradusius defektus; šalinti savaime užaugančius augalus, teritorijoje šienauti žolę ir genėti medžius, valyti šiukšles, šalinti taršos šaltinius*“. Kadangi daugelio NAP objektų valdytoja yra savivaldybė, atitinkamai ji ir turi prižiūrėti teritorijas. Visi aukščiau įstatyme numatyti darbai dažniausiai yra atliekami seniūnijų, kurių teritorijoje yra NAP objektai pastangomis ir lėšomis.

Tačiau iškyla keblumų, jei piliakalnio (NAP objekto) teritorija yra tankiai apaugusi medžiais, o jo plotas didesnis nei 1 ha. Tuomet, siekiant gauti leidimus piliakalniui tvarkyti ir iškirsti medžius, kurie niokoja piliakalnį ir kraštovaizdį, reikia gauti dar vienos valstybinės institucijos – Miškų urėdijos – leidimą. Tad netgi seniūnijos, kaip savivaldybių padalinys, norėdamos sutvarkyti piliakalnį ir jo prieigas, neretai turi gauti leidimą iš Miškų urėdijos. Tai užima nemažai laiko ir pastangų.

Šiandiena veikiantys, reglamentuojantys įstatymai neišsprendžia ir konkrečiai nenusako archeologinio paveldo žemės priklausymo. Žemė – valstybės, o kas virš jos – savivaldybės. Didžioji dauguma piliakalnių priskirti prie miško masyvų, šių masyvų tvarkybą reguliuoja miškininkai, kurių tikslas – plėsti ir didinti medynus, o paveldosaugininkų – valyti ir tvarkyti piliakalnių želdynus,

siekti suteikti piliakalniams architektūrinį vaizdą, o ne medyno vaizdą. Šie skirtingi siekiai prieštarauja vienas kitam – teigia savivaldybės paveldosaugos ekspertas³⁹.

Išanalizavus teisės aktų, reglamentuojančių NAPA galimybes ir siekiant jas pritaikyti praktikoje, išryškėja teisės dokumentų suderinamumo problema.

Nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos vystymo galimybės: ekspertų interviu analizė

Ekspertams buvo pateikta dešimt, su NAPA susijusių klausimų. Atsakinėdami į šiuos klausimus, ekspertai numatė ar nurodė NAPA vystymo galimybes. Kadangi NAPA reikšmė buvo apibendrinta remiantis duomenų analize, šiame poskyryje atsisakyta šį klausimą nagrinėti iš naujo.

Ekspertams pateikus klausimus apie teises NAPA vystymo galimybes, dalis ekspertų atstovaujančių viešąjį sektorių, išreiškė nuomonę, kad šiuo metu veikiančys įstatymai, reglamentuojantys NAPA neatveria įstatymo pritaikymo galimybių. Kaip vieną iš tokių faktų, ekspertai mini tai, kad įstatymai neišsprendžia ir konkrečiai nenusako archeologinio paveldo žemės priklausymo. Žemė – valstybės, o kas virš jos – savivaldybės. Didžioji dauguma piliakalnių priskirti prie miško masyvų, šių masyvų tvarkybą reguliuoja miškininkai, kurių tikslas – plėsti ir didinti medynus, o paveldosaugininkų – valyti ir tvarkyti piliakalnių želdynus, siekti suteikti piliakalniams architektūrinį vaizdą, o ne medyno vaizdą. Šie skirtingi siekiai prieštarauja vienas kitam.

Ekspertė, atstovaujanti visuomeninę organizaciją, perteikia visuomenėje paplitusią nuomonę, kad įstatymai yra netobuli, vyrauja biurokratizmas ir galimybių Lietuvos nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugoje – nemato.

Viešojo sektoriaus ekspertai mano, kad NAPA vystymo galimybes pirmiausia apriboja menkas tarpžinybinis interesas, todėl norint siekti didesnio šio paveldo vystymo, tikslinga nekilnojamąjį archeologinį paveldą panaudoti turizmui, teikiant pirmumą tausojančiajam turizmui, rengiant ant piliakalnių improvizuotas istorines šventes ir moksliniam pažinimui. Tuo tarpu visuomenės atstovė teigia, kad projektai, susiję su paveldo išsaugojimu nėra pelningi materialine prasme, tačiau jie kuria didžiulę pridėtinę vertę. Jei viešojo sektoriaus ekspertai siūlo panaudoti NAPA galimybes turizmo skatinimui ir plėtrai, tai visuomenės atstovė siūlo NAPA vystymo galimybes panaudoti pilietinės, patriotinės savimonės skatinimui, krašto įvaizdžio formavimui ir, taip pat, kaip ir anksčiau minėti ekspertai, turizmo plėtrai. Galima teigti, kad ir vieni, ir kiti ekspertai NAPA vystymo galimybes mato per ekonominę prizmę.

Ekspertų taip pat buvo paprašyta apibrėžti ir įvertinti nekilnojamąjį archeologinį paveldą bei jo apsaugą. Ekspertų atsakymai pateikiami 9 lentelėje.

³⁹ Edmundas Mažrimas. Tauragės r. savivaldybės b.į. Kultūros centro Kultūros paveldo tarnybos vadovas.

Nekilnojamojo archeologinio paveldo įvertinimas. Ekspertų nuomonė.

Ekspertai	Vertinimo apibūdinimas
G	Remdamasi kaimo bendruomenių narių nuomonėmis, teigia, „kad nėra skiriamas pakankamas dėmesys paveldo išsaugojimui. Nėra paruošti objektai kaip traukos priemonė turistams, svečiams, edukacinėms programoms. Nepakankamai informacijos apie paveldo objektus“.
C	išskiria mokslinę, pažintinę reikšmę. „Archeologinio paveldo žvalgymas ir tyrimas suteikia galimybės labiau pažinti šį paveldą, bei atitinkamai kokybiškai jį išsaugoti“. Prioritetu laikytų Feilden ir Jokilehto (1998) išskirtą santykinę meninę ar techninę (pagrįsta moksliniais tyrimais) NAPA vertę. NAPA vystymo galimybių įgyvendinimo problemą mato, kad išsaugojimą trikdo nepasverta įstatyminė bazė.
A	Nekilnojamas kultūros paveldas (archeologinis), pagal NKPAĮ 17 st. Yra saugomas moksliniam pažinimui, todėl saugomo objekto teritorijoje galimi tik priežiūros darbai arba konservavimas. Leidimus tyrimams išduoda KPD

Kiti ekspertai neatsakė į pateiktą klausimą.

Analizuojant ekspertų atsakymus akivaizdu, kad nevyriausybinės organizacijos (kaimo bendruomenės) laikosi nuostatos, kad pagrindinės problemos atsirandančios įgyvendinant nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą reglamentuojančius įstatymus yra biurokratinės kliūtys. Tačiau teigia, kad neturi projektų susijusių su paveldu įgyvendinimo patirties, todėl šio klausimo negali išsamiau pakomentuoti.

Pakilus visuomenės dalyvavimas buvo jaučiamas 1988-1990 m., kada vyko tautinis atgimimas ir pakilimas. Bet kuriuo atveju, kas rūpinasi paveldo išsaugojimu turi visuomenę paakinti, ją organizuoti ir mobilizuoti. Šia tema yra maža sklaidos. Kaip pažymi ekspertai, prieš du metus noriai tvarkyboje dalyvaudavo mokyklos, tačiau pakitus švietimo reglamentams – mokiniai negali dalyvauti darbinėje veikloje... Panašiai nutiko su Lietuvos kariais. Kada buvo būtina karių tarnyba, su šių karių pagalba buvo tvarkomas archeologinis paveldas, tačiau dabar samdomi kariai turi savas programas ir neturi galimybės šiame darbe dalyvauti.

Nors ekspertai ir mato tam tikras NAPA vystymo galimybes, tačiau dėl institucijų, netiesiogiai susijusių su paveldosauga, tokių kaip Miškų urėdijos, „žaliųjų“ organizacijos, nemažai šių kultūros vertybių tapo nenaudojamo miško brūzgynais, krūmynais, nešienaujamais piktžolių

plotais. Jas naudoti kaip paprastus miškus ar pievas draudžiama, o eksploatuoti laikantis kultūros vertybių apsaugos reikalavimų ekonomiškai neapsimoka.

IŠVADOS

1. Nekilnojamas archeologinis paveldas užsienio autorių atskleidžiamas septyniais kultūros paveldo reikšmės principais ir grupuojamas į penkias tipologijos grupes. Nekilnojamas archeologinis paveldas pagal nekilnojamojo kultūros paveldo sandarą priskiriamas „vietovei“, pagal reikšmingumą – archeologijos sričiai.

Dabartiniai Lietuvos paveldosaugos įstatymai deklaruoja plačią paveldo kultūrinę vertę (archeologinė, etnologinė, mitologinė, memorialinė, religinė, architektūrinė, techninė, urbanistinė, istorinė, meninė ar mokslinė) ir visuomeninę reikšmę, kas rodo įvairiapusį jo verčių suvokimą. Nekilnojamųjų kultūros vertybių vertinimo kriterijai nevienodai akcentuoja kultūrinės vertės požymius ir visai nemini visuomenės poreikio išsaugoti vertybę.

2. Archeologinio paveldo apsaugos galimybes reglamentuoja tarptautiniai susitarimai (chartijos, konvencijos) bei Lietuvos Respublikos įstatymai. Kaip pagrindinius galima paminėti – Archeologinio paveldo apsaugos ir valdymo chartiją, Archeologinio paveldo apsaugos, Europos kraštovaizdžio, Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencijas, Lietuvos Respublikos Konstituciją bei Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą. Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą administruoja kelios institucijos

Kultūros paveldo apsaugos politiką formuoja:

- Valstybinė kultūros paveldo komisija;
- LR Seimas
- LR vyriausybė
- Kultūros ministerija

Kultūros paveldo apsaugos politiką vykdo:

- Kultūros paveldo centras
- Kultūros paveldo departamentas prie kultūros ministerijos
- Savivaldybės Kultūros ir (ar) paveldosaugos skyriai arba už paveldosaugą atsakingi asmenys

Tiek mokslinė literatūra, tiek teisės aktai ir kiti priimti dokumentai rodo, jog Europos Sąjungoje ir mūsų šalyje nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugai ir jos vystymui yra skiriamas pakankamas dėmesys, tačiau susiduriama su kliūtimis tuos dokumentus įgyvendinant dėl nepakankamų plačiosios visuomenės žinių ir esančių prieštaravimų dokumentuose.

3. Šiame darbe išanalizuotos Tauragės rajono NAPA reikšmė ir vystymo galimybės, remiantis Tauragės rajono savivaldybės strateginiu planu, Tauragės rajono savivaldybės detaliuoju planu, Tauragės rajono savivaldybės Kultūros centro strateginiu planu bei remiantis septyniais kultūros paveldo reikšmės principais.

Išnagrinėjus strateginius dokumentus prieita išvados, kad valstybės pastangos įgyvendinant valstybės kultūros paveldo išsaugojimo principus, siekiant nacionalinės kultūros plėtros, saugant ir puoselėjant nacionalinį kultūros tapatumą, neduoda pageidaujamų rezultatų. Daliai kultūros paveldo gresia sunykimas dėl nepakankamos paveldo tvarkymo darbų apimties ir spartos.

4. Išanalizavus ekspertų nuomonę, prieita išvados, kad Tauragės rajone NAPA vystymo galimybės ribotos: įstatymai prieštarauja vienas kitam, suderinamumo stoka tarp administruojančių institucijų ir žinybų. Plačiosios visuomenės nuomonė vartotojiška, remiasi populiaria viešosiose informacijos priemonėse eskaluojama nuostata, kad teisinė bazė netobula, vyrauja biurokratizmas.

5. Galima teigti, kad *hipotezė, jog nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės neįgyvendinamos dėl teisinės bazės, kitų dokumentų reglamentuojančių nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą tarpusavio nesuderinimo, bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo nebuvimo, iš dalies pasitvirtino.*

Nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybės įgyvendinamos tik iš dalies, dėl teisinės bazės, kitų dokumentų reglamentuojančių nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugą tarpusavio nesuderinimo, bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo stokos.

REKOMENDACIJOS

Siekiant užtikrinti nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybes, būtina:

- aktyvinti paveldo reikšmės suvokimo bei pažinimo sklaidą savivaldybėse, nevyriausybinėse organizacijose, kitose socialinėse grupėse;
- sukurti (redaguoti) paveldo apsaugos dokumentus, kurie būtų suderinti tarpžinybiniame lygmenyje, visuomenei suprantami ir laisvai prieinami;
- sukurti tarpinstitucines programas visuomenės švietimui Kultūros paveldosaugos tema, kurios būtų nuolatinės ir ilgalaikės;
- pasitelkiant programinį finansavimą, tiesiogiai įtraukti visuomenės grupes, nevyriausybines organizacijas ir kitas institucijas į nekilnojamojo archeologinio paveldo apsaugos vystymo galimybių plėtrą.

LITERATŪRA

1. Babbie E.R. *The Basics of Social Research*, Belmont: Wadsworth, 2005.
2. Bagučionis, T., (2007) *Visuomenė stoja ginti paveldo*. Prieiga per internetą [2010-11-04] <http://www.lsd.lt/documents/T.Bakucionis-Paveldo%20forumas.doc>
3. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. II d.* Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
4. Bučas, J. (2009) *Paveldo ir paveldosaugos samprata pasitikus XXI amžių*. Prieiga per internetą <http://www.valstietis.lt/Rubrikos/Kultura/Jurgis-Bucas-Paveldo-ir-paveldosaugos-samprata-pasitikus-XXI-amziu>
5. Bučas, J., (2006) *Demokratiniai proveržiai paveldosaugoje*. Urbanistika ir architektūra. XXX tomas, Nr. 3
6. Bumbaru, Dinu. (2005) Monuments and sites in their setting – Conserving cultural heritage in changing townscapes and landscapes. *ICOMOS*, Volume, No 1, January. Cit. Bučas, J., (2006)
7. CBA Strategy 2001-2005. Promoting Quality of Life through the Historic Environment // <http://www.britarch.ac.uk/cba/strategy/strategy2001.html>
8. CHARTER FOR THE PROTECTION AND MANAGEMENT OF THE ARCHAEOLOGICAL HERITAGE (1990). *9th General Assembly in Lausanne*. http://www.international.icomos.org/charters/arch_e.pdf
9. Cohen L., Manion L Research (1989), *Methods in Education*. N.Y.: Routledge.
10. Čepaitienė, R., (2005) *Laikas ir akmenys. Kultūros paveldo sampratos modernioje Lietuvoje*. Vilnius
11. DEKLARACIJA DĖL KULTŪROS PAVELDO APSAUGOS POLITIKOS. LR VALSTYBINĖS KULTŪROS PAVELDO KOMISIJOS 2011 m. balandžio 29 d. Nr. S-8(172) SPRENDIMAS. Vilnius. Prieiga per internetą http://unesco.lt/uploads/file/failai_NAUJIENOS/2011/dok398481.DOC
12. Drėmaitė, G., (2001) *Dėl Lietuvos archeologinio paveldo išsaugojimo politikos*. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6860&p_d=9032&pk
13. Dziegoraitienė, A., *Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos problemos Lietuvos valstybinio administravimo sistemoje*. Jurisprudencija, 2005, t. 78(70); 14–22
14. European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage. Valeta, 1992. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1019&p_d=8571&p_k=1

15. Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija (pataisyta). Valeta, 1992 m. sausio 16 d
16. Europos archeologinio paveldo apsaugos konvencija // Kultūros paveldo apsauga. Reglamentuojančių dokumentų rinkinys. Vilnius: Savastis, 1997, p. 71-75.
17. Europos kraštovaizdžio konvencija. Florencija, 2002
18. Europos paveldo dienos. Prieiga per internetą http://www.kpd.lt/lt/europos_paveldo_dienos?page=1
19. Gregory Ashworth ir Petrer Howard. Europos paveldas. Planavimas ir valdymas. Vilnius 2008
20. Holsti, O. R., (1969) *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Addison Wesley (Current Publisher: Perseus Publishing) Reading, MA
21. Johnson R.P. (1976), *Elementary Statistics*. North Scituate, Mass: Duxbury Press.
22. Jungtinių Tautų Švietimo, Mokslo ir Kultūros Organizacijos (UNESCO) Generalinė konferencija septynioliktojoje sesijoje, vykusioje Paryžiuje nuo 1972 metų spalio 17 – lapkričio 21 dienmis
23. Jurevičienė, J., (2010) Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga. Vilnius. (VGTU)
24. Kardelis, K. (1997), *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Technologija.
25. Kultūros paveldo vertės visuomenei pagrindų konvencija. Europos Tarybos sutarčių serija - Nr. 199. Faras 2005 m. spalio 27 d.
26. Kumar R. (1999) *Research Methodology. A Step by Step Guide for the Beginners*. London: SAGE Publications.
27. Lehtimäki, M. (2007). *Kultūros paveldo reikšmė*. Tekstas parengtas pagal galutinį 2007 m. balandžio 10 d. ICOMOS Kultūros paveldo vietovių interpretacijos ir pristatymo chartijos projektą, pateiktą svarstyti ICOMOS vykdomajam komitetui dėl teikimo ratifikuoti Šešioliktajai ICOMOS Generalinei asamblėjai Kvebeke 2008-09-29–2008-10-04; žr. http://www.enamecharter.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_EN_10-04-7.pdf.
28. LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-5571. 5 skrsn., 26 strp., 1 pnkt.
29. LR Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas Nr. IX-2452 // Valstybės žinios, 2004, Nr. 153-55715 skrsn., 26 strp., 2 pnkt.
30. LR Nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas. Žin., 2004, Nr. 153-5571
31. LR Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. IX-1187

32. LR Valstybinė kultūros paveldo komisija. 2007 m.
33. LR Valstybinė kultūros paveldo komisijos 2007 m. kovo 9 d. Nr. N-2 nutarimas dėl paveldosaugos politikos principų ir jų taikymo. 2007-03-21, Informaciniai pranešimai, 2007, Nr.: 22 -281
34. M. Fielden ir J.Jokilehto verčių skirstymas // Pasaulio kultūros paveldo vietų bei vietovių priežiūros gairės. Vilnius: Savastis, 1998, p.22.
35. Medžiaga iš Tauragės kultūros centro Kultūros paveldo tarnybos archyvo. Pateikėjas – Edmundas Mažrimas.
36. Pranulis, V. (1998), *Marketingo tyrimai*. Vilnius: Kronta.
37. Prepared by the International Committee for the Management of Archaeological Heritage (ICAHM) and approved by the 9th General Assembly in Lausanne in 1990.
38. Riaubienė, E., Kultūros paveldo verčių suvokimo ir vertinimo tendencijos. Urbanistika ir architektūra. 2000, XXIV tomas, Nr. 1 p.3-10
39. Robson, C. *Real World Research* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers, 2002. (cit. Morkevičius, V., (2005) *Terra incognita: kiekybinė viešosios politikos diskurso turinio analizė. VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS • 2005. Nr. 11*)
40. Silverman, D., (1993) *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*, London: SAGE Publications.
41. Šiame dokumente pateikiamas Memorandumas, kuris buvo priimtas Tarptautinėje konferencijoje „Pasaulio paveldas ir šiuolaikinė architektūra — istorinio urbanistinio kraštovaizdžio valdymas" ir pristatytas Pasaulio paveldo komiteto 29 sesijai (Durbanas, 2005) Prieiga per internetą <http://www.kpd.lt/lt/node/93>
42. Tučas, R., (2005) *Žemaičių bendruomenių teritorinė organizacija X–XII amžiuje*. Geografijos metraštis 38 (1) t.
43. Tungo, A. M., (2001) *Preserving the World's Great Cities. The Destruction and Renewal of the Historic Metropolis*. New York: Three Rivers Press.
44. UNESCO. Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage). Paryžius 1972. (Vertimas į lietuvių kalbą publikuota 2008) Prieiga per internetą <http://www.kpd.lt/lt/node/86/pdf>
45. Valstybinio audito ataskaita. Kultūros paveldo išsaugojimas. Vilnius: 2010 m. vasario 10 d.
46. Žydžiūnaitė, V. (2006) *Taikomųjų tyrimų metodologijos charakteristikos: mokomoji knyga*, Vilnius: LR Švietimo ir mokslo ministerija ir Pedagogų profesinės raidos centras.

PRIEDAI

Tauragės rajono teritorijos bendrasis planas. Sprendiniai (2007)
Skyrius -Tauragės rajono nekilnojamojo kultūros paveldo objektu sąrašai: Archeologijos vertybės

Nr. plane	Nr. registre	Pavadinimas	Vardas	Adresas	Situacija	Vertė	Teritorijos plotas ha
1A	A757 P	Piliakalnis	Kiukiškių piliakalnis, vad. Pilaite	Tauragės aps., Tauragės sav., Gaurės sen. Kiukiškių k.	1,8 km į p.r. nuo Įkojo ir Šešuvies santakos ir 0,4 km į š.r. nuo Skardupio ir Įkojo santakos, Gaurės tvenkinio p.r. krantas	Archeologinė, kraštovaizdinė	0,82
2A	A762 P	Piliakalnis	Naujininkų, Kuturių piliakalnis, vad. Pilale	Tauragės aps., Tauragės sav., Mažonų sen. Kuturių k.	1,2 km į š.v. nuo Akmenos ir Jūros santakos, 0,6 km į p.v. nuo Pagramančio Švč. Megelės Marijos Nekaltojo prasidėjimo bažnyčios ir 0,1 km į v. nuo Akmenos deš. kranto	Archeologinė, kraštovaizdinė	1,4
5A	A765 P	Piliakalnis II	Ivangėnų	Tauragės aps., Tauragės sav., Skaudvilės sen. Ivangėnų k.	0,4 km į š.v. nuo Skaudvilės Kryžkalnio kelio ir 50 m ta pačia kryptimi nuo Ivangėnų piliakalnio, vad. Pilike, 0,25 km į š. Nuo Suvirkštės ir Ančios santakos, 0,15 km į š.r. nuo Ančios kair. Kranto, Suvirkštės kair. krantas	Archeologinė, kraštovaizdinė	1,6
6A	A756 K	Piliakalnis su gyvenvieta	Batakių	Tauragės aps., Tauragės sav., Batakių sen. Batakių k.	0,75 km 5 r.p.r. nuo Tauragės - Lomių ir Lomių – Gryblaukio kelių kryžkelės, 0,7 km į p.v.	Archeologinė, kraštovaizdinė	4,7
	A756 K 1P	Piliakalnis	vad. Piliute, Švedų kalnu				

	A756 K 1P	Gyvenvietė	-		nuo Tauragės – Skaudvilės kelio kryžkelės su keliu į Batakius ir 0,35 km į p.r. nuo Batakių tvenkinio, Ančios deš. krantas.	Archeologinė	
7A	A759 K P	Piliakalnis su gyvenvietė	Oplankio, Greižėnų	Tauragės aps., Tauragės sav., Lauksargių sen. Oplankio k.	1,65 km į p.r. nuo Tauragės – Sovetsko (Tilžės) kelio kryžkelės su keliu į Vilkyškius, 1,15 km į p.v. nuo Kalėnų – Lauksargių kelio ir 1,05 km į š.v. nuo Jūros deš. kranto	Archeologinė, kraštovaizdinė	5,1
	A759 K 1P	Piliakalnis	-		Greižėnų k.		
	A759 K 2P	Gyvenvietė	-		-	Archeologinė	
8A	A760 K P	Piliakalnis su gyvenvietė	Oplankio, Gilandžių	Tauragės aps., Tauragės sav., Lauksargių sen. Oplankio k. Pagėgių sav. Vilkiškių sen. Barzūnų k.	2,1 km į p.v. nuo Oplankio, Greižėnų piliakalnio, 1,2 km į v. nuo Jūros deš. kranto ir 0,45 km į š.v. nuo Oplankio ež.	Archeologinė, kraštovaizdinė	2,4
	A760 K 1P	Piliakalnis			Gilandžių k.		
	A760 K 2P	Gyvenvietė			-	Archeologinė	
9A	A761 K P	Piliakalnis su gyvenvietė	Matiškių	Tauragės aps., Tauragės sav., Mažonų sen. Matiškių k.	0,7 km į p.v. nuo Matiškių k. kapinių ir 0,15 km į r. nuo Jocių - Gudlaukio kelio, Jūros deš. krantas	Archeologinė, kraštovaizdinė	3,1
	A761 K 1P	Piliakalnis	vad. Pilaite				
	A761 K 2P	Gyvenvietė	-				Archeologinė
10A	A763 K P	Piliakalnis su gyvenvietė	Pagramančio	Tauragės aps., Tauragės sav., Mažonų sen. Pagramančio mstl.	1,95 km į š.r. nuo Akmenos ir Jūros santakos ir 0,55 km ta pačia kryptimi nuo Pagramančio Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo prasidėjimo	Archeologinė, kraštovaizdinė	4,4
	A763 K 1P	Piliakalnis	vad. Pilaite				
	A763 K 2P	Gyvenvietė	-				Archeologinė

					bažnyčios, Gramančios ir Akmenos santaka, Gramančios deš. krantas.		
11A	A764 K P	Piliakalnis su gyvenvieta	Ivangėnų	Tauragės aps., Tauragės sav., Skaudvilės sen. Ivangėnų k.	0,25 km į š.v. nuo Skaudvilės – Kryžkalnio kelio, 0,2 km į š.r. nuo Suvirkštės ir Ančios santakos ir 50 m į p.r. nuo Ivangėnų piliakalnio II, Suvirkštės kair. krantas	Archeologinė, kraštovaizdinė	3,0
	A764 K 1P	Piliakalnis	vad. Pilike			Archeologinė	
	A764 K 2P	Gyvenvietė	-				
12A	A766 K P	Piliakalnis su gyvenvieta	Juškaitių	Tauragės aps., Tauragės sav., Skaudvilės sen. Juškaitių	2 km į š.r. nuo Duobaitės ir Minsnoro santakos, 0,35 km į v. nuo Skaudvilės – Upynos kelio kryžkelės su keliu į Pabambius ir 0,15 km į r. nuo Minsnoro kair. kranto	Archeologinė, kraštovaizdinė	3,3
	A766 K 1P	Piliakalnis	vad. Pilutės kalnu			Archeologinė	
	A766 K 2P	Gyvenvietė	-				
13A	A767 K P	Piliakalnis su gyvenvieta	Dapkiškių	Tauragės aps., Tauragės sav., Tauragės sen., Dapkiškių k.	1,25 km į v. nuo Tauragės – Norkaičių kelio kryžkelės su keliu į Galmenus ir 0,2 km į r. nuo Tauragės – Jocių kelio kryžkelės su keliu į Jatkančius, Daubos ir Jūros santaka, Jūros deš. krantas.	Archeologinė, kraštovaizdinė	2,5
	A767 K 1P	Piliakalnis	vad. Pilaite			Archeologinė	
	A767 K 2P	Gyvenvietė	-				
22A	AR1186	Piliakalnis		Tauragės aps., Tauragės r. Kalniškių k.		Archeologinė	
23A	AR1187	Piliakalnis, vad. Papiliakalniu		Tauragės aps., Tauragės sav. Nosaičių k.		Archeologinė	
24A	AR1189	Sen. gynybiniai		Tauragės aps.,		Archeologinė	

		įtvirtinimai		Tauragės sav. Ližių k.			
26A	LA 413/2130, IP1725	Senovės gyvenvietė		Tauragės aps., Tauragės sav. Dauglaukio k.		Archeologinė	
3A	A758	Kapinynas	Stirbaičių, Dargaičių	Tauragės aps., Tauragės sav., Gaurės sen. Stirbaičių k.	2,3 km į r.p.r. nuo Tauragės – Ertvilko ir Gaurės – Gauraičių kelių kryžkelės, tiek pat į p.v. nuo Šaltuonos ir Šešuvies santakos ir 1,5 km į v.š.v. nuo Varno ir Šešuvies santakos, Šešuvies kair. krantas	Archeologinė	1,5
4A	A1748	Kapinynas	Ližių	Tauragės aps., Tauragės sav., Tauragės sen. Ližių k.	0,8 km į r. nuo Jūros ir Šešuvies santakos, 0,3 km į š.v. nuo Ližių senovės gynybinio įtvirtinimo ir 0,15 km į p. nuo Jūros kair. kranto.	Archeologinė	0,68
25A	AR1191	Senkapis		Tauragės aps., Tauragės sav. Vėluikių k.		Archeologinė	
15A	AR1178	Senkapis su I- IV m.e.a. gr. kp.	-	Tauragės aps., Tauragės r. Greižėnų k.	-	Archeologinė	
16A	AV1460	Senkapis I		Tauragės aps., Tauragės r. Dauglaukio k.		Archeologinė	
17A	AV1468	Senkapis		Tauragės aps., Tauragės r. Užvarnių k.		Archeologinė	
18A	AV1477	Senkapis		Tauragės aps.,		Archeologinė	

				Tauragės r. Lylavėnų k.			
19A	AV1489	Senkapis I, vad. Užkapiu		Tauragės aps., Tauragės r. Ližių k.		Archeologinė	
20A	AV1492	Senkapis, vad. Smeltyne		Tauragės aps., Tauragės r. Pabambių k.		Archeologinė	
21A	AR1180	Senkapis, vad. Milžinkapiu		Tauragės aps., Tauragės r. Vaitimėnų k.		Archeologinė	
14A	A1747	Dvarvietė	-	Tauragės aps., Tauragės sav., Tauragės kaimiškoji sen. Taurų k.	0,95 km į p.r. nuo Tauragės-Panemunės kelio ir 0,65 km į š.r. nuo Tauragės-Pagėgių gltk. tilto per Jūrą, Jūros deš. krantas.	Archeologinė	1,74